

11/210
NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDULINE
JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA BIBLIOTEEK

TOIMETAJA I. T. GOLJAKOV

D. M. GENKIN, V. I. SEREBROVSKI, G. K. MOSKALENKO

**TSIVIILASJADE
KOHTUPRAKTIKA SÕJAAJAL**

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1945

Käesolev brošüür on määratud rahvakohtunikele ja rahvakaasistujaile. Ta abistab töös ka rajooniprokuröre ja rahvauurijaid.

Töös on süstematiseeritud ja üldistatud seadusandlikud materjalid, NSVL Ülemkohtu praktika, NSVL Kohtu Rahvakomissari käskkirjad ja juhendid, mis on ilmunud Isamaasõja kestel ja osalt ka eelmiste aastate jooksul, ja mis evivad erilist tähtsust rahvakohtuniku töös sõjaolukorras.

NSVL KOHTU RAHVAKOMISSARIAADI ÜLELIIDULINE
JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

RAHVAKOHTUNIKU JA RAHVAKAASISTUJA BIBLIOTEK

TOIMETAJA I. T. GOLJAKOV

D. M. GENKIN, V. I. SEREBROVSKI, G. K. MOSKALENKO

TSIVIILASJADE
KOHTUPRAKTIKA SÕJAAJAL

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1945

Tõlgitud teose järgi: Д. М. Генкин, В. И. Серебровский, Г. К. Москаленко, Судебная практика по гражданским делам в период войны. Юридическое издательство НКЮ СССР. Москва, 1943.

I, II ja VII jao on kirjutanud D. M. Genkin.

III, IV, V ja VI jao on kirjutanud V. I. Serebrovski.

VIII, IX ja X jao on kirjutanud G. K. Moskalenko.

Tõlkija: N. Kaplinski.

A-11726

Vastutav toimetaja E. Ilus. Tehniline toimetaja R. Taru. Ladumisele antud 24. IV 1945. MB 01995. Trükkimisele antud 24. V 1945. Lao tihedus trpg. 31376. Trükipoognaid 4,25. Autoripoognaid 3,01. Arvestuspoognaid 3,12. Paberi formaat 73×103. ¹/₃₂. Trüklarv 3200. Trükikoja tellimine nr. 541. Trükikoda „Noor-Eesti“, Tartu, Kastani t. 38.

Д. М. Генкин, В. И. Серебровский, Г. К. Москаленко, Судебная практика по гражданским делам в период войны.

На эстонском языке. Эгосиздат „Научная Литература“, Tartu.

EESSÕNA.

Käesolev brošüür on üks vihke seeriast "Abiks rahvakohtunikule ja rahvakaasistujale". Suur Isamaasõda, olles seadnud kogu Nõukogudemaale ainsa eesmärgi — kõik rinde heaks, kõik germaani röövimperialismi purustamiseks, avaldas sügavat mõju rahva kõigile eluavaldustele. Ta on avaldanud mõju ka asjadele, mida arutatakse rahvakohtutes. See sõja mõju on end tunda andnud samuti rahvakohtutes alustatavate asjade iseloomus ja rea eriliste küsimuste tekkimises, mis on tingitud just sõjast, ja kohtunike koosseisus, kelle hulgas on tunduv arv uusi, Punaarmee ridadesse kutsutute asemele astunud töötajaid.

See kõik teeb esmajärguliseks ülesande abistada rahvakohtunikke ja rahvakaasistujaid põhikategooriasse kuuluvate asjade läbivaatamisel, mida arutatakse käesoleval ajal kohtutes. Praegu on tähtsam kui kunagi varem sotsialistliku seaduslikkuse järjekindel ja õige elluviimine, mis on suunatud nõukogude korra kaitsmisele, sotsialistliku isamaa kaitsele, sotsialistliku omandi ja kodanike isikuõiguste, eriti — ja eelkõige — sõjaväelaste ja nende perekondade õiguste kaitsele.

Tsiviilasjad kuuluvad kõige keerukamate asjade kategooriasse, mille lahendamine tekitab rahvakoh-
tunikele suurimaid raskusi. Tsiviil- ja tööasjad aga puudutavad tähtsamaid kodanike elu-olu küsimusi ja nõuavad seetõttu igakülgset põhjendatud käsitlust nende lahendamiseks.

Käesoleva brošüüri ülesandeks ongi abistada kohtunikke ja rahvakaasistujaid rea tsiviil- ja tööõiguslike küsimuste valgustamisega. Käesolevas vihus on puudutatud vaid mõningaid rahvakohtute praktikas esinevaid tsiviilõiguslikke küsimusi, nii neid, mis on vahetult seotud sõjalukorraga, kui ka mitte nii otseses seoses olevaid, aga siiski nüüdisaja kohtupraktikas kõige sagedamini ettetulevaid.

Prof. D. M. Genkin.

I. Kahjude tasumine.

1. Kohtupraktikas evivad tähtsat kohta kahjutasude hapid. Nende lahendamisel on vaja eeskätt selgitada, millisest õiguslikust alusest tekib kahjutasu nõue (NSVL Ülemkohtu pleenumi määrus 10. juunist 1943. a. nr. 11 M/6u „Kohtupraktikast kahju tekitamise asjus“). Selline nõudmine võib tuleneda kahju tekitamisest seaduse rikkumise teel (seadusevastase teo — deliktiga): ta võib tuleneda lepingulise kohustuse mittetäitmisest, plaanilisel aktil põhinevast kohustusest, või liikmekohuste mittetäitmisest (kolhoosis, tööstuslikus artel-lis). Tuleb ka vahet teha, millise lepingujärgse kohustuse rikkumisega on seotud kahjutasu nõue, kuna kahjutasumise kohustuse sisu võib olla mitmesugune ja sõltuv lepinguliigist.

Vastutus delikti puhul (mis on tekkinud õiguserikkumisest) tekitatud kahju eest real juhtudel erineb vastutusest kahjude eest, mis on tekitatud lepinguliste või teiste kohustuste mittetäitmisega. Seepärast pole õige kõigil kahjutasu sissenõude juhtudel toetuda § 403 ja järgnevaile VNFSV TsK paragrahvidele, kuna need paragrahvid peavad silmas just vastutust delikti puhul. Nii näevad TsK §§ 403, 410 ette kahju heastamist tema täies ulatuses, töölisel ja teenistujal aga vastutavad kahju eest, mis on tekkinud nende ettevaatamatute tegude läbi, töölepingu alusel üldreegli järgi ainult ühe kolmandiku piirides oma palgamäärast (TööK § 83).

Töölised ja teenistujad vastutavad üldreeglina kogu tekitatud kahju eest ainult järgmisil juhtudel: kui on olemas nende poolt tahtlik tegu, mis kujutab enesest kriminaalkuritegu, erilise lepingu sõlmimise puhul täieliku vastutuse kohta kahju eest, kui eriseadusega (näit. postimäärustikuga) on pandud töotajale kogu varanduslik vastutus (Töök § 83) ja kui kahju pole tekitatud ametikohuste täitmisel.

TsK § 408 kohaselt vastutavad ühiselt kahju tekitanud isikud solidaarselt seaduse enese järgi. Lepingulise vastutuse puhul aga ei eeldata solidaarset vastutust — ta peab olema varemni ette nähtud lepingus või tulenema kohustuse objekti jagamatusest (TsK § 116). Kui solidaarset vastutust ei ole ette nähtud, tuleb rakendusele osaline vastutus (TsK § 115).

Erinevus on ka vastutuse küsimuses kahju eest, mis on tekitatud kolmandate isikute poolt. Õiguserikkumise puhul langeb vastutus kolmanda isiku tegevuse eest kostjale tema süü puhul kas isikute ettevaatamatu valiku eest, kes on teostanud õiguserikkumise, või puuduliku järelevalve eest nende üle. Nii vastutavad TsK § 405 järgi vanemad alaealiste laste tegude eest, kui nad ei tõenda, et on teostanud vajalikku järelevalvet nende üle; kui aga tõendavad seda, siis vabastatakse nad vastutusest.

Vastutuse korral lepinguliste kohustuste mittetäitmise eest vastutab kontrahent lepingu täitmiseks kaasatõmmatud kolmandate isikute tegude eest nagu oma isiklike tegude eest. Kontrahent vastutab sel juhul võõra süü eest ja tema enda süü olemasolu ei ole nõutav (TsK § 119, p. 2).

Delikti puhul vabastatakse kostja vastutusest kahju eest, kui on olemas kahjusaaaja enda pahatahtlus või raske hooletus, lepingulise vastutuse korral aga võib kostja vabaneda vastutusest kontrahendi igasuguse

süü astme (TsK § 118), mitte ainult pahatahtluse või raske hooletuse juures.

Vastutus kahju eest, mis tekib mõnest teisest õigus- alusest peale delikti, nähakse ette TsK §§ 115—119. Vastutus kahju eest, mille on tekitanud kooperatiivsete organisatsioonide liikmed (kolhoosi, tööstuslike artel- lide liikmed) seoses nende liikmekohuste mittetäitmi- sega (halb karja järelevalve, materjali rikkumine jne.), tuleb lahendada organisatsiooni põhikirja alusel, orga- nisatsiooni poolt vastuvõetud sise-töökorra ja täienda- valt üldsätete alusel vastutuse kohta kohustuste eest (TsK §§ 115—119). Endastmõistetavalt võib ka kol- hoosiliiget vastutusele võtta kolhoosile tekitatud kahju eest, vastavalt TsK § 403, neil juhtudel, kui kahju on tekkinud mitte liikmekohuste täitmata jätmisest liikme poolt, vaid õiguserikkumisest (deliktist).

Rahvakohtud sageli, jättes selgitamata õigusliku aluse kahjude heastamiseks, teevad ebaõigeid otsu- seid, toetudes TsK § 403, kuna aga on tegemist lepin- gulise, mitte aga deliktist tekkinud vastutusega.

Nii nõudis Baškiiri ANSV Metšetlini rajooni rahva- kohus (otsuses 9. oktoobrist 1942. a.) sovhoosi karjastelt Fedjajevalt ja Merkulovalt TsK § 403 järgi täishinna nende süü läbi lõpnud lehma eest, kuna antud juhul karjased vastutasid töölepingu järgi TööK § 83 põhjal.

2. Teine küsimus, millele tuleb osutada tähelepanu kahjutasude lahendamisel, kui kahju on tekitatud kas seadusevastase teoga või kohustuste mittetäitmisega, on süü küsimus. Üldreeglina mittesüüliste tegude (või tegevusetuse) eest nende kordasaatjad ei kannu varan- duslikku vastutust. Kahjutekitamise fakt iseenesest, süü puudusel, ei kohusta tasule. Ei ole aga haruldased juh- tumid, kus kohus ei püstita süüküsimust ja rikub sel- lega jämedalt meie tsiviilseadusandlust, mis nõuab vas- tutuseks süü olemasolu. Baškiiri ANSV Zilairi rajooni I jaosk. rahvakohus (otsusega 14. septembrist 1942. a.)

nõudis sisse karjaselt Suponinalt kodanik Mamõkina kasuks tasu mullika eest, mille olid murdnud hundid. Oli aga kindlaks tehtud, et kari hunte tungis karja kalale ja relvata Suponina ei suutnud neid eemale tõrjuda, nii et tema ei olnud süüdi mullika hukkumises.

Tsiviilõigus näeb ette mitmesuguseid süü astmeid: pahatahtlust ja hooletust, eristades viimasest rasket hooletust. Pahatahtlik kahjutekitamine on olemas nii neil juhtudel, kui kahjustaja soovib kahju tekitada, samuti ka juhul, kui ta küll ei püüa seda, aga teab, et tema tegu tekitab kahju ja saadab selle teo siiski korda. Ettevaatamatus, hooletus on negatiivne külg positiivses nõudes osutada vajalikku hoolsust, vastavat tähelepanu. Selle hoolsuse ja tähelepanu määra kindlakstege misel peab kohus lähtuma neist nõudeist, mida meil on õigus esitada sotsialistliku riigi kodanikule. Küsimus, kas on olemas tavaline või raske hooletus, otsustatakse kohtu enese poolt, sõltuvuses iga juhtumi konkreetsest asjaolust.

3. TsK 118 kohaselt vabaneb võlgnik vastutusest lepingulise kohustuse mittetäitmise eest, kui ta tõendab, et täitmise võimatus oli tingitud asjaoludest, mida ta ei suutnud vältida. Suure Isamaasõja olukorras tekib küsimus, kas sõda on selline asjaolu, mis vabastab võlgniku vastutusest kohustuse mittetäitmise eest. Peab tunnistama, et sõda iseenesest veel ei vabasta vastutusest kohustuste eest: sellest vastutusest võivad vabastada ainult sõjast tingitud konkreetsed asjaolud, mis tegid objektiivselt võimatuks kohustuste täitmise.

Nii näiteks meessoost kodanike mobilisatsioon kolhoosis ei vabasta veel kolhoosi ta enda peale võetud kohustuste täitmisest, sest sõjaolukorras töö kolhoosis mitte üksnes ei tohi vaibuda, vaid, vastupidi, peab olema veelgi intensiivsem. Sõjategevus aga, mis leiab aset kolhoosi maa-alal ja takistab kolhoosi kohustuste täitmist, vabastab kolhoosi vastutusest (vt. Baškiiri

ANSV Ülemkohtu Tsiviilkassatsiooni kolleegiumi määr. 20. nov. 1941. a. — „Sotsialistitšeskaja Zakonnost“ nr. 3—4, 1942. a., lk. 10).

4. Kahjutasuhagides ei ole oluline mitte üksnes kahjutekitaja isiku süü, vaid ka kahjukannataja oma. Deliktist tekkiva vastutuse puhul vabastatakse kahjupõhjustaja selle heastamise kohustusest, kui kahju on tekkinud kannataja poole enda pahatahtluse või raske ettevaatamatuse läbi (TsK § 403). Kahju tasumisel kohustuste mittetäitmise eest vabastatakse võlgnik vastutusest, kui täitmine osutus võimatuks kreditori enese pahatahtluse või hooletuse läbi (sel juhul ei nõuta rasket hooletust, TsK § 118). Kahjusaaja või kreditori süü võib kas täielikult kõrvaldada kahjutekitaja vastutuse või vähendada selle vastutuse ulatust; viimasel juhul on tegemist segasüü ehk segavastutusega (VNFSV Ülemkohtu Tsiviilkassatsiooni kolleegiumi 1926. aasta aruanne; VNFSV Ülemkohtu pleenumi määr. 28. juun. 1926. a., prot. nr. 10).

Küsimus, kas kahjukannataja-kreditori süü kõrvaldab kahjutekitaja süü või ainult vähendab tema vastutuse ulatust ja millisel määral, lahendatakse kohtu poolt igal konkreetisel juhtumil, sõltuvuses asjaoludest. Lahendades seda küsimust, peab kohus kindlaks tegema, millisel määral on kahju tingitud kostja tegudest ja kuivõrd kahjukannataja enese tegevusest, täh. esitada enesele küsimus põhjuslikust seosest nende isikute süüliste tegude ja tekkinud kahju vahel (põhjuslikust seosest vt. allpool). On vaja märkida, et kannataja poole süü võib seista ka selles, et ta ei võtnud õigeaegselt temast olenevaid abinõusid tarvitusele tekkinud kahju vähendamiseks või lokaliseerimiseks.

5. Meie seadusandlus lubab erandeid üldreeglile vastutusest kahju eest süü olemasolul, nähes ette vastutust ka süü puudumisel — juhuse eest. Siinjuures pole vastutus ette nähtud iga juhuse eest, vaid „väärmatu

jõu" piirideni. Seega tuleb vahet teha „lihtsa juhuse" ja kvalifitseeritud juhuse — „vääramatu jõu" vahel. Delikti eest vastutuse alal on vastutus süü puudusel juhuse eest „vääramatu jõu" piirideni kindlaks määratud VNFSV TsK § 404 järgi isikuile ja ettevõttele, kellede tegevus on seotud suurema hädaohuga ümbruskonnale. Vastutusel kohustuste mittetäitmisega põhjustatud kahju eest on vastutus juhuse eest, „vääramatu jõu" piirideni, ette nähtud raudteedele kaotsiläinud või riknenud kauba puhul. Õhutranspordil aga on ette nähtud vastutus ka vääramatu jõu puhul, kui kahju on tekkinud lennuki õhusviibimise ajal.

Juhuslikeks tuleb pidada sündmusi, mis ei ole tingitud kostja süüst, vaid mis antud olukorras on tavalised, tüüpilised nähtused teatud tegevuse juures. Mittetüüpilisi, ebataavalisi sündmusi aga tuleb lugeda vääramatu jõu hulka. Üle tänava jooksev laps jäi auto alla, mille juht oli kinni pidanud kõigist tänavaliiklemise juhistest. Autoomanik vastutab § 404 põhjal õnnetu juhtumiga tekitatud kahju eest, sest seesugused juhused on enam-vähem tavalised, tüüpilised tänavaliiklemise olukorras. Pikne lõi veduri sisse ja surmas masinisti. Juhtu rong jooksis rööbastelt välja. Raudtee ei vastuta rikutud kauba eest, sest kirjeldatud sündmus on ebataavaline, mittetüüpiline raudteede eksploatatsioonil. Nii siis tavalise juhuse ja kvalifitseeritud juhuse — vääramatu jõu — mõistete piiritlemisel peab kohtunik esitama enesele küsimuse põhjuslikust sõltuvusest, seosest (vt. allpool) antud sündmuse ja selle tegevuse vahel, millest tuleneb vastutus tekitatud kahju eest.

6. Kolmas küsimus, millele kohus peab tähelepanu osutama, lähendades kahjutasu hagnosisid, on küsimus põhjuslikust seosest kostja süülise teo ja tekkinud kahju vahel. Nagu ülemal tähendatud, on vaja arvesse võtta põhjuslikku seost ka nn. segavastutuse korral, küsimuses juhuse ja vääramatu jõu erinevu-

sest, samuti ka otseste ja kaudsete kahjude küsimuses (TsK § 368). Filosoofilisest vaatepunktist põhjusliku sõltuvuse mõiste määramisel on kõik nähtused vastastikku seotud, kujutades enesest lõpmatut põhjuste ning järelduste ahelat. Kuid kohus ei saa lähtuda sellisest kõike hõlmavast põhjusliku seose definitsioonist. Kogu põhjuste ja järelduste ahelast vaatleb kohus ainult ühtainust — vahenditult üksteisega seotud põhjuse ja järelduse nähtuste lüli, kusjuures reast põhjustest, mis on järelduse esile kutsunud, valib kohus kõige tüüpilisema. Kuivõrd antud nähtus kutsub tavaliselt vahenditult esile teatud tagajärje, sedavõrd võib objektiivselt konstateerida põhjusliku seose olemasolu. Küsimust seose tüüpilisusest lahendab kohus igal juhul kõikide konkreetsete asjaolude uurimise põhjal.

7. Neljas küsimus, millel on oluline tähtsus kahjutasude asjus, on küsimus nõude suuruselt. Tsiviilkoodeks eristab otseseid ja kaudseid kahjusid. Üldreeglina nõutakse sisse vaid otsesed kahjud, mis on vahetus põhjuslikus seoses sooritatud seadusevastase teoga või kohustuse mittetäitmisega. Kaudsed on need kahjud, mis on tekitatud täiendavalt kaasuvate põhjustega. Üldreeglina kaudseid kahjusid sisse ei nõuta (TsK § 368).

Tsiviilkoodeks teeb vahet ka positiivse kahjumi ja saamata jäänud kasu vahel (TsK § 117). Positiivne kahjum on kannatanu poole valduses olnud varanduse vähenemine. Saamata jäänud kasu on selle varanduse mittesaamine, mis oli õigusliku suhtega tagatud, kui jäi kannatanu poolele kas delikti või kohustuse (obligatsiooni) mittetäitmise tõttu tulemata. Sotsialistlike organisatsioonide vahelistes kahjutasuhagides, mis on põhjustatud kohustuste mittetäitmisest, võib küsimus saamata jäänud kasust tekkida ainult selle plaanilise perioodi lõppemisel, mille kestel antud kohustus pidi täidetama. Enne plaanilise perioodi möödumist on

organisatsioon kohustatud maksma viivist, leppe-
trahvi, heastama positiivset kahjunit, kuid ei vabane
kohustuse täitmisest ülejäänud plaanilise perioodi
tähtajal (NSVL RKN 19. detsembri 1933. a. määrus § 19).
Millisel määral tuleb kohustust veel täita ja kui-
võrd tema ühel või teisel määral täitmine tagab kasu-
saamist (sotsialistlikku kogumist), sedavõrd on küsi-
mus saamata jäänud kasu nõudmisest enne plaanilise
perioodi möödumist enneaegne. Plaanilise perioodi
lõppedes langeb ära küsimus natuuras täitmisest ja
tekib õigus sisse nõuda saamata jäänud kasu.

Üldreeglina „kahjutasumine peab väljenduma eel-
mise olukorra ennistamises, kuivõrd aga selline ennist-
tamine on võimatu, — tekitatud kahju katmises“
(VNFSV TsK § 410). Eelmise olukorra ennistamist ei
tule mõista nii, et kohus võib otsustada kõstjalt vastav
varandus ära võtta ja anda ta üle hagejale. Nii oleks
vale selline kohtuotsus: võtta ära kõstjalt hageja kits-
tapmise eest tema enda kits ja anda see hagejale üle.
Sel juhul oleks kahjutasuhagi § 403 põhjal vaiesti
asendatud hagiga VNFSV TsK § 59 järgi (vindikatsi-
oonilise hagiga). Võib kohustada kõstjat hagejale
samahinnaline kits asemele muretseda või maksta
välja tema väärtus.

8. Üldreeglina peab tasutavate kahjude ulatus täie-
likult katma tekitatud kahju nii delikti alusel vastu-
tutuse korral kui ka vastutuse puhul kohustuse järgi.
Kuid sellest üldreeglist on seadusandlus kehtima pan-
nud rea erandeid, nii sissenõutava kahjutasu ulatuse
piiramise suunas kui ka tõeliselt tekitatud kahju üle-
tamise suunas; viimasel juhtumil kuulub sissenõutava
kahjutasu hulka mitte ainult kahju heastamine, vaid
ka trahv. Siinjuures määrab seadus mõnel korral ise
sissenõutava tasu suuruse, teistel juhtumitel aga
annab seadus kohtule õiguse faktilisest kahju suuru-
sest kõrvale kaldumiseks. Nii on VNFSV TööK § 83

kohaselt töölised ja teenistujad kohustatud kogu nende poolt tekitatud kahju tasuma, kuid mitte üle ühe kolmandiku nende palgamäärast. TsK § 411 järgi võib kohus kahjutasu suuruse määramisel, arvestades kahju tekitanud isiku varanduslikku seisundit, vähendada selle tasu suurust. Kuid kohus ei saa rakendada TsK § 411 neil juhtumitel, kus eriseadusega on kindlaks määratud sissenõutava kahjutasu ulatus ja ette nähtud selle arvutluskord (NSVL Ulemkohtu pleenumi määr. 10. juun. 1943. a., p. 14).

Kostjalt tema poolt tekitatud kahju eest nõutava summa kindlaksmääramisel peab kohus arvesse võtma ka neid tulusid, mis kannataja pool oleks võinud ja pidanud saama, seoses asjaoludega, mis kahju põhjustasid. Nii näiteks lehma otsasaamise puhul nõutava kahjutasu juures peab kohus välja arvestama, kui palju kannataja pool sai või oleks pidanud saama otsasaanud lehma liha ja naha realiseerimisel. Kannatanu poolt saadud summad tuleb maha arvata kostjalt väljamõistetud lehma hinnast.

Sõjaaegse majanduse olustikus omab suurt tähtsust hävinud või rikutud varanduse hindamise küsimus: kas tuleb saadud kahju suurust hinnata lähtudes riigi- või turuhindadest? On endastmõistetav, et kahju suuruse määramisel sotsialistlike organisatsioonide vahelistes suhetes võib juttu olla ainult riigihindadest. Teiselt poolt aga kahju tasumisel kodanikevahelistes suhetes asjade pärast, mida kahjusaja võib hankida ainult turult, peab kohus lähtuma turu-, muidugi mitte spekulatsioonihindadest.

Keerukam on küsimus, kui kahju tasumine leiab aset sotsialistlike organisatsioonide ja kodanike vahel, ja ka sel juhul, kui kannatajaks pooleks on kodanik või kui kahju on saanud sotsialistlik organisatsioon (kodanikul kadusid pesemise ajal riiklikus saunas riided; riikliku teatri riidehoiuruumist kadusid kalossid, jne.).

Neil juhtumel, kus kõne all on kahju tasumine sotsialistlike organisatsioonide ja kodanike vahel, peab kohus eeskätt selgitama, kas ei ole antud juhust kahjuhindamise suhtes ühtede või teiste erisätetega ette nähtud. Nii peavad Riikliku Kaitsekomitee määruse põhjal 1943. a. 22. jaanuarist isikud, kelle kätte on usaldatud sotsialistlike organisatsioonide kaubad, vastutama tööstuskaupade puudujäägi eest nende väärtuse viiekordses ulatuses, kõrgendatud riikliku kaubanduse hindade (nn. kommertshindade) järgi, toidukaupade puudujäägi eest aga — vastavalt nende turuhindadele, kui see puudujääk on kriminaalkuriteo tulemus.

NSVL Ülemkohtu pleenumi määrusega 15. aprillist 1943. a. on seletatud, et sotsialistlikud organisatsioonid vastutavad kodanikelt vastuvõetud asjade eest kõrgendatud riikliku kaubanduse hindade ulatuses, arvestades nende asjade kulumist.

NSVL RKN 4. juuli 1942. a. määruse põhjal põllumajanduskultuuride, loomade ja transpordivahendite vabatahtlikust kindlustusest (LMKK nr. 6, art. 102) tasub Riiklik Kindlustus kahju otsasaanud loomade eest selle vahe ulatuses, mis on kohustusliku määr-kindlustuse ja riiklike liha jaehindade vahel.

Muudel erimäärustega mitte ettenähtud juhtumitel, sotsialistlike organisatsioonide ja kodanikevahelistes kahjutasumise asjus, näib meile õigem olevat lähtuda mitte turuhindadest, vaid nn. kõrgendatud riikliku kaubanduse hindadest. Teateid tähendatud hindade kohta võib kohus saada kohaliku nõukogu kaubandusosakonnast.

9. Üksikuil kahjutasu-juhtumel tuleb peatuda juriidiliste isikute (ettevõtete, asutiste) vastutusel kahju eest, mille on tekitanud nende teenistujad ja töölised kas ametikohuste täitmisel või neile ülesandeks tehtud töö juures. Real juhtumitel lahendavad kohtud selli-

seid asju lähtudes VNFSV TsK § 407, laiendades seda paragrahvi mitte üksnes asutiste vastutusele ametiisikute eest administratiiv-funktsioonide täitmisel nende poolt, vaid ka vastutusele isikute eest, kes täidavad majanduslikke ja tehnilisi funktsioone. Selline VNFSV TsK § 407 rakendamine on ebaõige. § 407, määrates üldreeglina kindlaks, et asutised ei vastuta kahju eest, mille on põhjustanud nende ametiisikud ebaõigete teenistusalaste tegudega, näeb ette ametiisikute ebaõigeid tegusid ainult administratiiv-valitsemise alal. Neil tingimustel vastutab asutis ametiisikute eest ainult erijuhtumitel, mis on ette nähtud § 407^a ja erimäärustes (NSVL Ülemkohtu pleenumi määr. 10. juun. 1943. a., p. 4).

Kuid § 407 ei saa rakendada küsimustele asutiste vastutusest ametiisikute tegude eest neil juhtudel, mil kahju on tekitatud ametiisikute poolt mitte administratiivvõimu funktsioonide täitmisel, vaid majanduslike või tehniliste ülesannete sooritamisel. Ta ei ole rakendatav ka neil kordadel, kus kahju tekitajaiks ei ole ametiisikud, vaid asutise tehnilised töölised. Lõppeks ei saa § 407 rakendada ka ettevõtete (mitte asutiste) vastutuse korral tegude eest, mis on sooritatud ettevõtte poolt töölistele ja teenistujatele pandud ülesannete täitmisel. Kõigil neil juhtumitel tulevad rakendusele mitte TsK § 407 erisätted, vaid üldreeglid vastutusest kahju eest. Seepärast, kui kahju on tekitanud asutise või ettevõtte töötajad seoses ettevõtte (asutise) poolt enda peale võetud kohuste täitmisega, siis vastutab viimane oma töötajate süü eest nagu omaenda süü eest (TsK § 119, p. 2). Selline kahju võib olla tekitatud töötajate poolt kas kohustuste mittetäitmisega, nende puuduliku täitmisega või kohustuste täitmist võimatuks tegevate asjaolude esilekutsumise või selle mittevältimisega töötajate poolt. Kui aga kahju ei ole tekitatud kohustuste mittetäitmisega, vaid töötajate seadusevas-

taste tegudega (deliktiga) seoses nende tööga ettevõttes (asutises), siis vastutab viimane ainult tema enda süü puhul kas ettevaatamatus töötajate valikus või puudulikus järelevalves nende üle.

Mis aga puutub TsK § 407 ettenähtud asutiste vastutusse kahju eest, mille on tekitanud nende ameti-isikud administratiivvõimu funktsioonide täitmisel, siis on selline vastutus võimalik ainult järgmiste tingimuste olemasolul: a) kui on olemas eriseadus, mis määrab kindlaks sellise vastutuse (näit. VKTK ja VNFSV RKN 28. märtsi 1927. a. määrus „Rekvisitsioonist ja konfiskatsioonist“ § 21, Riiklikkude merelootside määrustiku § 7, VNFSV TsK § 407^a jt.); b) kui kahjukannataja esitas õigeaegselt kaebuse ameti-isiku tegude kohta; c) kui ameti-isiku tegude ebaõigsus on kindlaks tehtud asjaomase kohtu- või administratiivorgani poolt.

II. Hagid kariloomade kadumisest ja hävist tingitud kahjude eest.

Erijuhiks kahjutasu asjus on hagid kariloomade kadumisest, hävist või vigastamisest tingitud kahju eest, kui hagi esitatakse karjaste või teiste isikute vastu, kellele oli usaldatud järelevalve kariloomade üle. Nende juhtude erikaal kohtutes on küllalt tunduv ja sõda on esile toonud rea spetsiaalküsimusi sellel alal. Kahjutasu sissenõude asjade lahendamisel kariloomade eest tuleb eelkõige juhendada üldsättest kahjutasust, mis on toodud I peatükis.

1. Karja järelevalve kohustus võib tuleneda mitmesuguseist õiguslikest aluseist, millega seoses on mitmesugune ka kostjate vastutuse ulatus. Karjased, tallipoisid, lüpsjad ja teised isikud, kelle järelevalve alla on antud kariloomad sovhoosides ja teistes majandites ja kes töötavad töölepingu alusel, vastutavad Töökoo-

deksi ja tööseadusandluse erimääruste sätete järgi. Samuti vastutavad tööseadusandluse normide alusel karjased, kes on palgatud kodanike rühma poolt nende kariloomi karjatama. Kolhoosi ja tööstusartellide liikmed, kelle peale on pandud karja järelevalve kolhoosi juhatuse poolt liikmekohustuste jaotamise korras, vastutavad neile usaldatud karja eest vastavalt põhikirjale ja sise-töökorralduse sätetele, mis on ette nähtud antud kooperatiivse organisatsiooni jaoks. Nende sätete puudumisel aga — TsK üldnormide alusel vastutusest kohustuste mittetäitmise eest (§§ 115—119). Kolhoosi karjased, kes kolhoosi juhatuse loal vaatavad üksikkodanikega kokkuleppel nende kariloomade järele, vastutavad nende kodanike ees Töökoodeksi järgi töölepingu alusel. Töölised, teenistujad, kooperatiivsete organisatsioonide liikmed, kes on saanud oma organisatsioonilt kariloomi ajutiseks kasutamiseks (hobust sõiduks jne.), vastutavad nende kaotsimineku, hävi või vigastada saamise puhul rendilepingu (maksulise kasutamise korral) või laenulepingu (maksuta kasutamise korral) alusel. Kodanikud, kes on sõlminud kokkuleppe ühiseks, järgemööda kariloomade karjatamiseks, vastutavad kahju eest seltsilepingu sätete alusel. TsK § 403 kohaselt vastutavad kariloomade eest vaid need isikud, kes on kahju põhjustanud seadusevastaste tegudega, kes aga ei vastuta lepingu või liikmekohustuste põhjal. Näiteks kostja surmab ettevaatamatu sõidu tagajärjel lamba.

Kuidas vastutavad kariloomade eest isikud, kes töötavad töölepingu alusel, eriti karjased? Vastavalt NSVL KTK ja RKN määrusele 4. märtsist 1931. a. (LSKK 1931, nr. 15, art. 144) reguleeritakse töölepingu alusel töötavate karjaste tööõiguslikud suhted TÖÖK normidega. Seepärast vastutavad karjased (ja teised töölepingu järgi töötavad isikud: tallipoisid, lüpsjad jne.), kes on süüdi ettevaatamatuses, vajaliku hoole mitteosu-

tamises järelevalvel kariloomade üle, oma kohustesse lohakalt suhtumises, TööK § 83 põhjal üle kolmandiku suuruses nende palgamäärast. TööK § 86 punkt „a“ näeb otse ette seda juhtumit, näidates, millist vastutust kannavad töölised ja teenistujad „a) töö-, produktiivsete või teiste kariloomade vigastada saamise, hävi ja kadumise puhul“. Karjased vastutavad tekitatud kahju eest kogu ulatuses vaid TööK § 83¹ ettenähtud juhtudel, s. o. kui kahju on tekitatud tegudega, mis sisaldavad kriminaalkorras jälitatavaid tunnuseid, või kui karjase täielik vastutus on varem erilise kokkuleppega ette nähtud.

Niisiis kohus, enne kui otsustada karjasele langeva vastutuse suuruse küsimust, peab kindlaks tegema, kas on lepingus karjasega ette nähtud täielik vastutus. Kui seda ei ole ja ei ole ka ilmseid kriminaaltunnuseid, tuleb karjaselt kariloomade eest sisse nõuda vaid TööK § 83 ettenähtud piirides.

Võitluse eesmärgil kariloomade arvu säilitamiseks ja suurendamiseks, võitluses, mis evib nii suurt tähtsust sõjaolukorras, oleks otstarbekas igasuguse süü astme juures määrata täisvastutus kariloomade eest isikuile, kelle kaitse ja hoole alla nad on usaldatud.

Ulemal olid toodud üldsätted isikute vastutuse kohta kahju eest, kes kannavad kariloomade eest hoolt nendega sõlmitud töölepingu põhjal. Aga üldsätete kõrval on veel erimäärused. Nii peavad NSVL RKN ja UK(b)P Kk määruse kohaselt (ilmunud „Pravda's“ 13. mail 1943. a.) „Abinõudest hobuste arvu suurendamiseks, nende eest hoolitsemise ja nende ülalpidamise parandamiseks kolhoosides ja sovhoosides“ sovhooside juhatajad esitama isikute vastu, kes on süüdi hobuste otsasaamises, materiaalse hagi kahju heastamiseks kolmekordses hobuse kokkuostuhinna suuruses (§ 23). Sel viisil vastutavad tallipoisid ja teised töölepingu alusel sovhoosis töötavad isikud hobuste eest mitte TööK

§ 83 järgi ühe kolmandiku ulatuses kuupalgast, vaid kogu kahju eest, mis on määratud hobuse kolmekordse kokkuostuhinnaga, s. t. Hobuste Varumise Keskuse hindade alusel.

Karjased (lüpsjad, karjatalitajad jt.) — kolhoosi liikmed, voorimehed — tööstusliku transpordi-artellide liikmed, kelle peale on pandud kariloomade eest hoolitsemise liikmekohuste täitmise korras, vastutavad põhikirja ja sise-töökorralduse reeglite järgi ning Tsiiviilkoodeksi normide põhjal, vastutusest kohustuste järgi (§§ 115—119), täies ulatuses nendele usaldatud kariloomade eest. Täies ulatuses vastutavad kariloomade puutumatus eest (muidugi süü puhul) isikud, kelle isiklikuks kasutamiseks on kariloomad antud (TsK §§ 115—119, §§ 174, 176, 177). Lõppeks vastutavad täies ulatuses TsK § 284 järgi kariloomade eest seltsikokkuleppe osalised, järgemööda loomade karjatamiseks.

2. Sõltumatult kariloomade eest vastutuse õigusliku aluse iseloomust võib selline vastutus igal juhul aset leida ainult süü kindlakstegemise puhul isiku juures, kellele loomad on usaldatud. Süü (pahatahtluse, raske hooletuse, tavalise hooletuse) puudusel vastutust ei ole. Kohus, lahendades isikute süüküsimust, kellele kari oli usaldatud, peab samuti selgitama, kas kariloomade kadumises, hävis või vigastada saamises ei ole ka kariloomade omanikel enestel süüd. Näiteks hoolimata karjase protestist aeti loom juba haigena karja; looma omanik ei tulnud loomale vastu ega ajanud teda oma õue (kombe kohaselt peab karjane loomad kindlaksmääratud kohta ajama, ta ei ole aga kohustatud neid mööda õuesid laiali saatma), mille tagajärjel kariloom kadus. Karjaomaniku süü olemasolu kõrvaldab, olenevalt asjaoludest, karjase vastutuse või põhjustab kohtu poolt „segavastutuse“ (segasüü) aluste rakendamist, vt. I peatükk.

Kui kariloomade omanikeks ei ole üksikisikud, vaid organisatsioonid (näit. kolhoosid, sovhoosid), siis peab kohus selgitama peale otseselt kariloomi talitavate isikute (karjased, tallipoisid, karjatalitajad, lüpsjad jt.) süüküsimuse ka nende organisatsioonide ametnike süü, kellele alluvad ülalmainitud isikud oma töös ja kellete ülesandeks organisatsiooni poolt on tehtud organisatsiooni antud majandusharu juhtimine. Mainitud ameti-isikud, sageli olles ise süüdi kariloomade hukus või vigastumises, esitavad organisatsiooni nimel sissenõudehagisid kahju eest karjaste, tallipoiste ja karjatalitajate vastu ja esinevad nii hagejate esindajatena, kattes sellega omaendi süüd. Tehes kindlaks selliste ameti-isikute süü, peab kohus neid kaaskostjatena vastutusele võtma TsPK korras ja mitte lubama neil vastutust oma alluvate peale veeretada.

Baškiiri ANSV Duvaani rajooni rahvakohus (otsuses 26. augustist 1942. a.) nõudis kolhoosi „Sejatel“ juhataja poolt esitatud hagi alusel kodanik Pesterevalt sisse kõngenud hobuse hinna kolhoosi kasuks. Asja arutamisel aga oli kindlaks tehtud, et hobune kõnges põhjusel, et Pestereva kolhoosijuhataja enese korraldusel oli hobust puhitud viljaga söötnud.

Baškiiri ANSV Voskressenski rajooni rahvakohus (otsus 21. maist 1942. a.) nõudis lüpsja Sorokinalt sisse otsasaanud lehma hinna kolhoosi „Krasnõi Vostok“ kasuks, kuna ta oli mahutanud kaks tiinet lehma ilma ohelikuta ühte sõime ja üks lehm oli teise ära puskinud. Lüpsja Sorokina, nagu kindlaks tehti, oli kolhoosijuhatajat hoiatanud, et ühte sõime ei või ilma ohelikuta kahte tiinet lehma ajada. Aga kolhoosijuhataja ei osutanud tema hoiatusele tähelepanu.

3. Võttes karjaseid materiaalsele vastutusele kariloomade eest neil juhtudel, kui karjaseid on mitu, tekib küsimus nende osalisest või solidaarsest vastutusest. TsK üldsätteis ei ole solidaarne vastutus eeldatud,

ta peab olema ette nähtud kas lepingus või seaduses (§ 115). Solidaarset vastutust rakendatakse ka neil juhtumitel, kui ta tuleneb kohustusobjekti enda jagamatusest (§ 116). Mitme karjase (tallipoisi jt.) solidaarse vastutuse küsimus ise tekib ainult juhul, kui on ilmne kõigi nende karjaste samaaegne süü. Kui aga looma hukus või vigastumises on süüdi üksainus karjastest, siis vastutab ka ainult tema ja küsimust solidaarsest või osalisest vastutusest ei kerkigi. Neil juhtumitel, kui karilooma hukus või vigastuses on süüdi mitu isikut, kellede ühise hoole ning järelevalve alla olid antud need loomad, siis vastutavad nad solidaarselt kohustusobjekti (järelevalve) jagamatuse tõttu. Nii näiteks, kui üks kahest karjasest karjatab väike-kariloomi ja teine suuri sarvloomi ja kui puuduliku järelevalve tõttu läheb lammakaduma, siis vastutab vaid esimene karjane. Kui aga mõlemad karjased valvavad ühiselt ühte kitskarja ja nende puuduliku valve tõttu läheb kitskaduma, siis vastutavad karjased solidaarselt.

4. Sõjaolukorras võetakse karjasteks sageli alaealisi isikuid (14—18-aastasi) ja sageli isegi lapsealisi, kes ei ole veel 14-aastased. On juhtumeid, kus kohtud rahuldavad hagnosis kahju eest lapsealiste või nende vanemate vastu. TsK §§ 9, 31, 405 kohaselt lapsealised (kuni 14-aastased) ei kanna materiaalselt vastutust oma tegude eest ja nende vanemad või hooldajad kannavad materiaalselt vastutust lapsealise eest ainult juhul, kui nende süüks on mitteküllaldane järelevalve lapsealiste tegude üle. Samadel tingimustel vastutavad vanemad ja hooldajad kõrvuti alaealistega. Sellest lähtudes tuleb teha järeldus: kui kokkuleppe kohaselt kariloomade karjatamise võtavad enda peale vanemad ja faktiliselt annavad selle ülesande edasi lapsealistele ja alaealistele, siis vastutavad vanemad TsK § 119 p. 2 põhjal täies ulatuses kahju eest, mis on põhjustatud lapsealiste või alaealiste karjaste süü läbi, sest lepingu

järgi vastutab kontrahent teiste isikute süü eest, kelledele ta on ülesandeks teinud lepingu täitmise, nagu omaenda süü eest. Kui aga vanemad ei ole enda peale võtnud kariloomade karjatamise kohustust ja lapseealised või alaealised olid iseseisvalt karjasteks palgatud, siis ei saa vanemaid koos viimastega TsK § 405 põhjal vastutusele võtta. See paragrahv näeb ette vanemate vastutust lapseealiste ja alaealiste õigusvastaste tegude (deliktide) eest, kuna karjaste vastutus kariloomade eest tuleneb mitte deliktist, vaid kohustusest. Peale selle, nagu ülemal tähendatud, vastutavad vanemad § 405 põhjal lapseealiste ja alaealiste eest, kui nad ei ole küllaldaselt nende üle valvet teostanud. Kuid ei saa juttu olla vanemate järelevalvest alaealiste laste — karjaste üle.

Mis puutub lapseealistesse enestesse, s. o. isikuisse, kes ei ole veel 14-aastased, siis TsK § 31 järgi loomade karjatamise kokkulepped kui toimingud isikutega, kellel puudub täielikult teovõime, peaksid olema kehtetud. Kuid NSVL RKN erimääruse põhjal 11. juulist 1929. a. (LSKK nr. 46, § 402) on lubatud alaealiste palkamine kergeile põllumajanduslikele töödele 12 aastast alates. Seepärast võib TsK § 31 kokkulepete suhtes loomade karjatamiseks rakendada ainult 12-aastaste noorukite kohta. Seega peavad kariloomade omanikud, kes usaldavad karja lapseealistele alla 12 aastat, arvestama seda, et viimased ei kannu nende ees materiaalselt vastutust kariloomade eest.

Mis puutub lapseealistesse 12—14 aastani ja alaealistesse isikutesse 14—18 aastani, siis ülalmainitud TsK § 9 erisätte põhjal nad kannavad iseseisvat vastutust kahju eest, mille on põhjustanud nende teod kariloomade omanikele. Sellist vastutust nad kannavad ka siis, kui vanemad, lapsendajad või hooldajad ei ole alaealistele oma nõusolekut andnud loomade karjatamise kokkuleppe sõlmimiseks. Ka enne suurt Isamaasõda

meie seadusandlus märkis rea juhtumeid, kus toimingud alaealistega olid täiesti kehtivad ka ilma nende seaduslike esindajate nõusolekuta: õpilaslepingu sõlmimine 14-ndast aastast peale, kolhoosi või tööstuslikku artelli astumine 16-ndast aastast alates. Suur Isamaasõda sunnib laiendama juhtumite ringi, kus ei vajata alaealiste toimingute kehtivuseks nende seaduslike esindajate nõusolekut, ja kitsendavalt tõlgitsema TsK § 9 esimese osa nõudmist.

5. Heastamisele kuuluva kahjumi suuruse määramisel lõpnud või vigastatud kariloomade eest tuleb arvestada neid tulusid, mis loomade omanik võib ja peab saama lõpnud või vigastatud looma realiseerimisel, eriti selle looma liha või naha müügi eest. Kui liha on müügikõlblik ja omanik võis seda realiseerida, siis pidigi ta seda tegema. Seepärast tuleb kahju eest sissenõutava summa määramisel otsasaanud looma hinnast maha arvata need summad, mis omanik sai või pidi saama otsasaanud looma realiseerimisel.

Määrates ühe kolmandiku kuupalgast karjaselt, kes lepingu järgi karjatab kodanike rühma loomi, tuleb lähtuda kuu-töötasu üldsummast, mis makstakse karjasele kogu antud kodanike rühma poolt, kes esineb ühtsa kollektiivina, ja selle kollektiivi esindajaga karjane sõlmib lepingu. Kohus peab lähtuma sellest, et karjase teenitud kuupalk on ühtne.

Suuri raskusi teeb praktikas kadunud või hävinud looma hinna määramine, järelikult ka sissenõutava kahjutasu suuruse määramine. Ühelt poolt on olemas kariloomade kokkuostuhinnad, kindlaks määratud selliste organisatsioonide poolt nagu Kariloomade Varumiskeskus ja Hobuste Varumiskeskus, teiselt poolt aga turuhinnad, mida sageli ei saa täpselt kindlaks määrata. Meile näib, et ei ole õige lähtuda kariloomade turuhindadest, sest laiaulatuslikumat turulkauplemist kariloomadega ei olegi olemas ja loomade

turuhind on suurel määral juhuslik, meelevaldne. Kõige otstarbekam on lähtuda ülalmainitud NSVL RKN ja UK(b)P Kk määrusest „Abinõudest hobuste arvu suurendamiseks, nende eest hoolitsemise ja nende ülalpidamise parandamiseks kolhoosides ja sovhoosides“, mille kohaselt määratakse kolhoosidele ja sovhoosidele kahjutasu suurus hobuse eest selle kolme-kordse kokkuostuhinna ulatuses.

TsK § 411 põhjal peab kohus, määrates tasusuurst kahju eest, arvestama nii kannataja poole kui ka kahjutekitaja varanduslikku seisundit. Selle paragrahvi sätet ei saa aga rakendada, kui kahjutasu suurus määratakse seaduse enda poolt. Nii ei saa kohus, arvestades sovhoosi tallipoisi või kolhoosiliikme varanduslikku seisundit, kelle süü läbi hukkus hobune, vähendada sissenõutava kahjutasu suurst ja määrata seda alla kolmekordse hobuse sisseostuhinna. Vastasel korral kohus rikuks hobuste arvu kaitsva seaduse eesmärki.

Suure Isamaasõja tingimustes omab loomapidamise areng, võitlus loomade arvu kaitseks ja suurendamiseks eriti suurt tähtsust ja nõukogude kohus peab osutama aktiivsemat osavõttu sellest võitlusest, eriti panes süüdlaste peale materiaalse vastutuse kariloomade kadumise, hävi ja vigastamise eest.

III. Tsiviilõiguslik vastutus seoses evakueeritud kodanike vara hoiulevõtmisega.

Mitmekesiste, sõjaolukorrast tingitud kohtuasjade hulgas on küllalt selliseid, mis on tekkinud seoses evakueeritud kodanike vara hoiulevõtmisega. Tunduvas osas on siin olemas kriminaalmoment (vargus, omastamine). Vastavalt NSVL Ülemkohtu pleenumi määrusele 8. jaanuarist 1942. a. on evakueeritud kodanike

teeloleva või endisse elukohta jäetud isikliku vara vargus üks kvalifitseeritud varguse liike, millel on samad tunnused kui vargusel tulikahju või mõne teise stiihilise õnnetuse ajal. Sellist vargust kvalifitseeritakse KrK § 162 p. „g” kohaselt, eriti raskendavil asjaoludel aga — analoogiliselt banditismiga — KrK § 59³ järgi.

Kuid neil juhtumitel, kus kuriteo sooritaja teod olid põhjustanud varanduse omanikule materiaalset kahju, tekib peale kriminaalvastutuse ka küsimus tsiviilõiguslikust vastutusest, kohustusest heastada omanikule tekitatud kahju. Sellistel juhtumitel tavaliselt esitatakse tsiviilhagi, mis vaadatakse läbi koos kriminaalasjaga. Kahjutasuasjad, kus kahju on põhjustanud lepingu järgi võõra vara hoiule võtnud isik, võivad tekkida ka kriminaaltunnuste puudumisel asjas. Neil juhtudel vaadatakse nad läbi tsiviilkorras.

1. Enne kui rääkida evakueeritud kodaniku vara lepingu järgi hoiule võtnud isiku vastutuse tingimustest, tulevad kindlaks teha tunnused, millede põhjal antud lepingut võib pidada hoiulepinguks.

VNFSV Tsiviilkoodeks ei anna üldist hoiulepingu reguleeringut, puudutades hoiuküsimusi vaid üksikutele juhtumitel (näiteks leitud asjade hoid — § 68^b, müüdüd asja hoid — § 187). Real juhtumitel reguleeritakse asjade hoidu erimäärustikuga (raudteel reisijate käsipakkide hoiureeglitega, kommunaal-lombardide põhikirjaga jne.). Praktikas siiski on välja kujunenud teatud üldised sätted, mis reguleerivad hoiulepingut.

Põhijoontes võib neid reegleid kokku võtta järgmiselt:

a) Hoiulepingu objektiks on asjad, mida nende füüsiliste omaduste poolest võib paigutada hoiulevõtja käsutuses olevasse ruumi või maa-alale. Seepärast ei loeta veel hoiulepinguks kellelegi tehtud ülesannet

vaadata toa, korteri või suvimaja järele, isegi kui selle ruumi võti on üle antud.

b) Hoiuleantud ese peab olema individualiseeritud. Hoiule võib anda ülikonda, kella jms., hoiule ei saa aga anda suhkrut või jahu, neid eraldamata antud kodanikule kuuluvate teiste asjade üldkogust (neid tuleb puistata purki, pakki jne.).

c) Hoiule antud ese peab olema üle antud (kätte antud) hoiulevõtjale. Ei või juttu olla hoiulevõtja vastutusest, seni kui ese ei ole tema valduses, kuni ta ei ole faktiliselt suuteline teostama oma hoiukohuseid.

Enamikul juhtudel selline üleandmine toimub natuuras. Kuid on võimalik, et antud isik saab asja hoidjaks ka ilma selle faktilise üleandmiseta, kui see asi juba oli hoiulevõtja valduses (näiteks kirjutusmasina laenaja, kellele ärasõitev omanik jätab ta hoiule).

Asju võib üle anda lukustatult või kinnipitseeritult (lukustatud kohver). Sel puhul vastutab hoiulevõtja luku või pitsati puutumatus eest. Kui nad osutuvad vigastatuks, siis loetakse hoidjat tema kätte hoiule antud esemete hävimises süüdlaseks ja temale langeb kohustus tõendada oma süütust. Kui aga lukk või pitsat on puutumatud, ei vastuta hoiulevõtja lukustatud või pitseeritud kirstu, kohvri jm. sisu eest, kuna ta võis ka mitte teada, mida nad sisaldavad.

d) Hoiulepingu tasulisus ei ole kohustuslik. Kodanikevahelistes suhetes kannab hoiuleping enamikus sõprusteene iseloomu. Kui aga hoiuleping sõlmitakse organisatsioonidega, kes eriliselt teostavad varade hoiuoperatsioone (näiteks kommunaalsed pandimajad), siis eeldab selline leping teatud tasu hoiu eest.

e) Mis puutub hoiulepingu vormisse, siis tuleb sellele rakendada TsK § 136 üldsätted. Kui hoiule antavate esemete väärtus ületab 500 rbl., tuleb hoiuleping sõlmida kirjalikus vormis, kusjuures tavaliselt koostatakse hoiule antavate esemete nimistu.

f) Hoiulevõtja peab mitte ainult andma vastava ruumi või maa-ala hoiule võetud esemete jaoks, ta peab osutama ka aktiivset hoolt neid ähvardavate ohtude tõrjumiseks. Milles see hool peab avalduma, oleneb konkreetsest juhtumist: ta võib avalduda vajalike abinõude tarvituselevõtus asja varguse või tema riknemise vastu (koidest, närijaist jt.). Üks või teine hoolikuse aste oleneb sellest, kas hoiuleping on tasuta sõprusteene või teostatakse see alalise tegevusena ja sealjuures tasu eest. Esimesel juhul vastutab hoiulevõtja ainult selle hoolikuse piirides, mida ta osutab oma asjadele. Teisel juhul suureneb hoidja vastutus: ta vastutab mitte ainult pahatahtluse ja hooletuse, vaid ka asja juhusliku hävi eest ja ta vabaneb vastutusest ainult vääramatu jõu olemasolu puhul (stiihilised õnnetused jm.).

2. - Kas on need reeglid rakendatavad evakueeritud kodanike vara hoiulepinguile?

Kui evakuatsioon toimub õigeaegselt, ei ole põhjust vabastada kõikidest hoiulepingu sõlmimiseks vajalikest reeglitest kinnipidamisest. Kui aga evakuatsioon toimub kiires korras, siis ei saa nõuda, et hoiuleping tingimata oleks koostatud kirjalikus vormis kõigi hoiule antavate asjade nimistuga. Sel juhul võib hoiulepingu olemasolu tõestada ka teisel teel, muuhulgas tunnistajate öeldistega (sõltumatult hoiule antud esemete väärtusest). Teistest hoiulepingu sõlmimiseks nõutavaist tingimustest tuleb aga kinni pidada. Eriti on vajalik, et esemed oleksid hoiulevõtjale tegelikult üle antud. Vastasel korral ta ei suuda täita oma kohust — hoida esemeid ja anda nad hiljem tagasi omanikule.

Isik, kes on võtnud evakueeritud kodaniku asja sõprusteene korras hoiule, vastutab selle asja allesoleku eest selle hoolikuse piirides, mida ta osutab omaenda asjade suhtes. Rohkem ei või temalt nõuda. See-

pärast, kui näiteks hoiule antud asi põleb tulikahju korral ära ühes hoiulevõtja asjadega, siis ei või temale panna kohustust tasuda omanikule asjade hävimisega tekkinud kahjum.

Sageli peetakse hoiulepinguks vastastikuseid suhteid, mis ei kujuta enesest sellist lepingut. Näiteks enese peale kohustuse võtmine evakueeritud kodanikule kuuluv asi edasi toimetada tema sugulastele. Antud juhul tulevad rakendusele üldsätted lepingulisest vastutusest (TsK §§ 117—118). Seepärast, kui asi teel hukkub, kannab selle kättetoimetamise enda peale võtnud isik vastutust ainult sel korral, kui eseme hävimise põhjustas tema pahatahtlus või raske hooletus.

Hoiule antud asja omanikule tekkinud kahjude suuruse määramisel ei või piirduda, nagu seda vahel tehakse, ainult tunnistajate öeldistega asja väärtuse kohta. Kohus peab võimaluse järgi sagedamini küsitlema kaubandusosakondi kadunud asja hinna üle, arvestama nende kulumise astet jne.

IV. Kindlustuse küsimused sõjaolukorras.

Kohtupraktikas tuleb ette hagnosisid, mis on esitatud kodanike poolt Riikliku Kindlustuse Peavalitsuse organite vastu, seoses elu ja varanduse kindlustamisega. Sõja mõju kajastub ka seda liiki küsimustes.

1. Vastavalt TsK § 394, kui ei ole lepingus teisiti kokku lepitud, ei vastuta kindlustuseandja sõjast tingitud kahjude eest. Sel viisil võib sõda olla kindlustuseandjale (RKP) vastutusest vabanemise aluseks. NSVL RKN andis 8. juulil 1941. a. välja määruse „RKP organite kindlustusvastutusest“, milles arendatakse edasi TsK § 394 avaldatud juhtlauseid (LMKK 1942, nr. 16, art. 320). Selle määruse põhjal vabastatakse RKP kindlustustasu väljamaksmisest hävinud või riknenud kind-

lustatud varanduse eest, samuti kui kindlustatud isiku surma või töövõime kaotuse korral, kui see on aset leidnud sõjategevuse tagajärjel.

Mida mõista sõjategevuse all, seda on selgitanud NSVL RahaRK oma juhendkirjaga 19. augustist 1941. a., nr. 661 („Sbornik po finansovo-hozjaistvennom voprossam“ 1941. a., nr. 10). Elukindlustuse korral vabastatakse RKP vastutusest, kui kindlustusevõtja surma või jäädava, täielise või osalise töövõimetuse põhjustas laskeriistade, külmrelvade, pommide, lennukite, tankide ja teiste masinate vahetu füüsiline tegevus sõja eesmärgil. Seepärast, kui näiteks õnnetusjuhtumi vastu kindlustatud kodanik komistab pimendamise ajal õhurünnaku puhul, murrab oma mõlemad käed ja muutub jäädavalt osaliselt töövõimetuks, ei vabane RKP kindlustustasu väljamaksmise kohustusest. Kui aga kodanik kaotab töövõime vaenlase lennuki pommi tabamise tagajärjel majja, kus ta asus, vabaneb RKP kindlustussumma väljamaksmise kohustusest.

Vastavalt NSVL RahaRK juhendkirjale 23. jaanuarist 1942. a. nr. 23 ei kanna RKP samuti vastutust õnnetusjuhtumite eest sõjaväes teenivate isikute külmumise korral, kui see on juhtunud sõjategevuse tagajärjel („Sbornik po fin.-hoz. voprossam“ 1942. a. nr. 1—2).

RKP vabanemine vastutusest antud juhtudel on täiesti mõistetav: kindlustustingimuste ja tariifide väljatöötamisel oli arvestatud rahuolukorda ja endastmõistetavalt ei saa neid muutmatult rakendada sõjaolustikus, kus kodanikku ähvardavate hädaohtude iseloom on täielikult muutunud.

2. Praktikas tulevad vahel ette raskused kindlustussumma sissenõudeasjus RKP-lt, kui kindlustussumma saajaks ei ole mitte kindlustusevõtja (kindlustatu) ise, vaid teine, nn. soodustatud isik. Viimaseks võib olla määratud mitte üksnes mõni kindlustusevõtja sugulasest (poeg, tütar, vend jne.), vaid ka kõrvaline isik.

Eriti tekib raskusi neil juhtumitel, mil kindlustussumma saajaks määratud isik sureb enne kindlustusevõtjat (näiteks vend, soodustatud isik, langeb frondil). Kas läheb siis kindlustussumma saamise õigus üle soodustatu pärijaile või tuleb sel puhul rakendada muu kord.

Selle küsimuse õigesti lahendamiseks tuleb silmas pida, et kindlustussumma saamise õigus tekib soodustatule alles kindlustusevõtja (kindlustatu) surmahetkest alates. Et seda õigust omandada, peab ta üle elama kindlustusevõtja. Seepärast, kui soodustatu sureb enne kindlustusevõtjat, ei saa kindlustussumma saamise õigus üle minna soodustatu pärijaile. Kindlustusevõtjal on aga õigus määrata teist soodustatud isikut. Kui ta ei kasuta seda temale kuuluvat õigust ja ei määra uut soodustatud, siis, vastavalt TsK § 375, loetakse soodustatuks riik, s. o. kindlustusevõtja surma puhul, kui ta ei ole määranud soodustatud, läheb kindlustussumma riigituludeks.

Sellest reeglist on tehtud erand vabatahtliku kollektiivkindlustuse puhul. Vastavalt TsK § 375 märkusele 3, kui kindlustusevõtja (kindlustatu) ei ole määranud soodustatud, omandavad tema surma puhul õiguse kindlustussumma saamiseks tema seadusjärgsed pärijad. Keda loetakse seadusjärgseiks pärijaiks, on näidatud TsK § 418 (lapsed, lapselapsed, lapselapselapsed, lapsendatud ja nende alanejad, surnu üleelanud abikaasa, töövõimetud ja varanduseta isikud, kes faktiliselt olid surnu täielikul ülalpidamisel mitte vähem kui ühe aasta kestel).

Soodustatuiks loetakse kindlustusevõtja seaduslikud pärijad ka siis, kui kindlustusevõtjal oli kavatsus saada kindlustuspoliisi (kindlustustunnistust) ettenäitajale, aga ta ei saanud seda teha eluajal, või kui saigi poliisi ettenäitajale, ei jõudnud eluajal seda edasi anda isikule, kellele ta oli määranud kindlustussumma (TsK § 375,

märk. 2). Neil juhtumitel läheb õigus kindlustussummale üle kindlustusevõtja seadusjärgseile pärijaile koos tema muu varandusega.

3. Seoses sõjaga oli vaja kergendada kindlustustasu saamise tingimusi kindlustatud varanduse hävi korral. On kindlaks määratud järgmised reeglid:

a) Kui tulikahju, varanduse hävi uputuse või teiste õnnetusjuhtumite tagajärjel leidis aset maal olevas majandis ja selle majandi juht on Punaarmees või Sõja-merelaevastikus, siis võidakse kindlustustasu hävinud varanduse eest järelejäänud perekonnapead asendavale perekonnaliikmele välja maksta. Perekonnapea asendamise fakt teise perekonnaliikme poolt peab olema vastava külanõukogu tunnistusega tõestatud.

b) Kui on hävinud linnas olev kindlustatud varandus ja selle varanduse peremees teenib Punaarmees või Sõja-merelaevastikus, siis võidakse äraolija varanduse hooldajaks määrata mõni järelejäänud perekonnaliikmeist; temale kui hooldajale tulebki kindlustussumma välja maksta kindlustatud hävinud varanduse taastamise eesmärgil (NSVL RahaRK juhendkiri 25. sept. 1942. a. nr. 600, „Sbornik po fin.-hoz. voprossam“ 1942. a., nr. 11—12).

V. Pärimisõiguse küsimused sõjaolustikus.

Kuigi pärimise korras ülemineva varanduse küsimused kuuluvad peamiselt notariaalsete organite kompetensi, satub neist küllaltki tunduv protsent ka kohtuorganiteni. Sellega seoses on vaja peatuda mõningail pärimisõiguslikel küsimustel, millel praegusel ajal on praktiline tähendus.

1. VNFSV TsK § 425 (ja teiste liiduvabariikide Tsiivilkoodeksite vastavate paragrahvide) kohaselt peab

testament olema kirjalikus vormis koostatud ja notariaalselt tõestatud. Sõjaolukorras oli vaja läbi viia kergendatud testamendi tõestamise tingimusi.

NSVL RKN 1942. a. 15. septembri määrusega „Sõjaväelaste volituste ja testamentide tõestamisest sõja ajal“ (LMKK 1942, nr. 8, art. 133) on lubatud testamente tõestada peale notariaalsete organite ka üksikuil sõjaväeosade (polkude, diviiside, roodude, patareide jt.) juhtkonnil. Hospitalides ravil olevate sõjaväelaste testamendid võivad olla tõestatud hospitalide juhatajate poolt.

2. Tsiviilkoodeks määrab lühikese (kuuekuise) tähtaja pärandi vastuvõtmiseks eemalviivate sugulaste poolt. Kui pärijad ei ole ilmunud kuue kuu kestel, arvates pärandi avanemise päevast, tunnistatakse pärand vaibevaraks ja ta läheb üle riigile (TsK § 433). Seda aegumistähtaega kui erilist VNFSV kohtupraksises väljakujunenud tähtaega ei olnud kohtul võimalik pikendada TsK § 49 korras (VNFSV Ülemkohtu pleenumi määrus 16. nov. 1925. a.).

Sõjaolustikus selline küsimuse lahendus real juhtudel äärmiselt kitsendas pärijate huvisid, kes sõja tõttu ei saanud määratud tähtpäevaks ilmuda pärandit vastu võtma. Selliste pärijate hulka kuuluvad eelkõige Puna-väkke ja Sõja-merelaevastikku kutsutud isikud, samuti ka need isikud, kes elavad vaenlase poolt ajutiselt okupeeritud territooriumil, või kes on evakueeritud seoses sõjaolukorraga. Siis kuuluvad siia pärijad, kelledele peab üle minema Punaväes või Sõja-merelaevastikus teenivast isikust mahajääv varandus, samuti ajutiselt vaenlase poolt okupeeritud maa-alal elanud või seoses sõjaolukorraga evakueeritud isiku varandus.

15. septembril 1942. a. NSVL Ülemkohtu pleenum võttis vastu määruse, mille kohaselt seoses sõjaolustikuga peatatakse tähtaegade jooks, mis on ette nähtud TsK

§§ 430 ja 433, kui pärijal ei ole võimalik ilmuda pärandi vastuvõtmisele nende tähtaegade piirides. Selline antud tähtaegade jooksu peatumine kestab kooskõlas TsK § 48 seni, kuni lõpeb olukord, mis oli aluseks pärandi vastuvõtmise tähtaja jooksu peatumisele.

Kuid tähtaja jooksu peatumine pärandi vastuvõtmiseks selliste pärijate poolt ei võta teistelt pärandi avanemise kohal viibivailt pärijailt õigust nendele langeva pärandiosa valitsemisele asuda. Selle pärija osa aga, kelle suhtes oli peatatud pärandi vastuvõtu tähtaja jooksk, kuulub eraldamisele üldisest pärandivara koostisest ühes sundusliku hoiuabinõude rakendamisega.

3. Praktikaks esinevad küsimused kolhoosipere liikmete pärimisasjus. On vaja silmas pidada, et kolhoosiperes isikliku omandiõiguse subjektiks ei ole mitte iga kolhoosipere liige üksikult, vaid kolhoosipere tervikuna, märkimata pereliikme osi (NSVL Konstitutsiooni § 7). Kolhoosipere liikme surma korral pärimine kolhoosipere varanduse suhtes ei avane. Kolhoosipere surnud liikme osa pere ühisest varast ei eraldata, vaid see jääb kõigi ülejäänud pereliikmete ühiseks kasutamiseks.

Seega Tsiviilkoodeksi eeskirju pärimise kohta kolhoosipere varanduse suhtes ühe kolhoosipere liikme surma korral ei rakendata. Tsiviilkoodeksi üldisi eeskirju seadusjärgse ja testamendijärgse pärimise kohta rakendatakse erandlikult ainult kolhoosipere viimse (ainukese) esindaja surma korral (VNFSV KohtuRK 17. novembri 1939. a. juhend VNFSV Riiginotariaadi määrustiku rakendamisest, §§ 126—127). Seepärast, kui viimse, ainukese kolhoosipere liikme surma korral jäävad järele pärijateringi TsK § 418 ettenähtud isikud, kes küll elavad alaliselt linnas ja kel ei ole mingisuguseid sidemeid kolhoosiga, saavad need isikud pärijatena kolhoosiperele kuuluva varanduse isikliku omandiõiguse alusel. Selliste isikute hulka kuuluvad TsK

§ 418 põhjal: 1) otsejoones alanejad (lapsed, lapselapsed, lapselapselapsed, 2) lapsendatud (koos nende alanejatega), 3) surnu üleelanud abikaasa, 4) töövõimetud ja varanduseta isikud, kes faktiliselt on olnud pärandaja täielikul ülalpidamisel mitte alla ühe aasta.

Teisiti lahendatakse kolhoosipere liikme isikliku varanduse üleminekut pärimise teel. Igal kolhoosipere liikmel on isiklik omandiõigus töötuludele ja säästudele, samuti isiklikele tarvitusesele (rõivad, jalanõud, aluspesu jne.). Selle kolhoosniku isikliku vara suhtes rakendatakse terviklikult Tsiviilkoodeksi sätteid pärimise kohta. Kui näiteks kolhoosipere surnud liikmest jääb järele sularaha, riigilaenu obligatsioon, hoiukassa panuseid, mis on sisse kantud tema nimele, läheb kõik pärimise korras üle TsK § 418 loeteldud isikuile, sõltumatult sellest, kas nad on kolhoosipere liikmed või mitte.

Vastavalt VNFSV Ülemkohtu Presiidiumi seletusele 3. märtsist 1932. a. kuulub kolhoosniku isikliku vara hulka, mis läheb üle surnu pärijaile vastavalt Tsiviilkoodeksi sättele pärimise kohta, ka tasu kolhoosniku poolt väljatöötatud tööpäevade eest, mida surnu oma eluajal veel ei jõudnud kolhoosilt kätte saada.

VI. Alimentide hagid sõjaolustikus.

1. Alimentide sissenõudmisel laste ülalpidamiseks tööliste ja teenistujate töötasust, vastavalt NSVL Ülemkohtu pleenumi määrustele 18. septembrist 1941. a. ja 22. jaanuarist 1942. a., rakendatakse järgmine kord: tööpalgast osalises vahekorras määratud kinnipidamine ($\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ või $\frac{1}{2}$ ulatuses) toimub summast, mis kuulub kostjale peale kõikide vastavalt tema palgale määratud maksude töötasust mahaarvamist. Seega, kui kuus saadava töötasu suurus on 600 rbl., siis tuleb sellest sum-

mast enne maha arvata kostja poolt makstavad maksud ja ülejäägist määratakse vastav osa ($\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ või $\frac{1}{2}$), mille ta alimentidena peab välja maksma.

2. VNFSV Tsiviilprotsessi koodeksi § 113 põhjal peab kohus tsiviilasja läbivaatamise peatama juhul, kui hageja või kostja kutsutakse Punaarmee tegevväe-ossa. Peale selle VNFSV Tsiviilprotsessi koodeksi § 114 kohaselt võib kohus menetluse peatada, kui üks pooltest kutsutakse Punaarmeesse või mõnesuguse sundkoormatise täitmisele. Neid sätteid rakendatakse nii hagilise kui ka täitemenetluse juures. Kuid vastavalt NSVL Ülemkohtu pleenumi määrusele 30. augustist 1941. a. täitemenetluse peatamine ei ole kohaldatav otsustele alimentide sissenõudmise kohta laste ülalpidamiseks isikuilt, kes kuuluvad Punaarmee või Sõjamerelaevastiku keskmisesse, vanemasse või kõrgemasse juhtivasse koosseisu, samuti sissenõudmise kohta üleajateenijailt. Neil juhtumitel, mil täitelehed on sõjaväeosas, kus kostja teenib, nõutakse alimendid sisse rahalise atestaadi saatmise teel väljamõistetud summa kohta rajooni sõjakomissariaati hageja elukoha järgi, mis on märgitud täitelehel. Neil juhtudel, kui täiteleht nimetatud isikuilt alimentide sissenõudmiseks on hageja käes, peab viimane ta saatma kõigi vajalike andmetega Riigikaitse Rahvakomissariaati või Sõjamerelaevastiku Rahvakomissariaati edasiandmiseks kostja teenistuskoha sõjaväeosale; peale täitelehe kättesaamist koostab vastav sõjaväeosa atestaadi väljamõistetud summale ja saadab ta hageja elukoha rajooni sõjakomissariaati, kes toimetab väljamaksmise. Seepärast, kui oli välja antud täiteleht alimentide sissenõudmiseks laste ülalpidamiseks, ei saa selle täitelehega pöörata sissenõuet rahalisele atestaadile, mille järgi näiteks toimuvad väljamaksud kostja emale; see täiteleht tuleb saata Riigikaitse Rahvakomissariaati või

Sõja-merelaevastiku Rahvakomissariaati atestaadi koostamiseks ülaltähendatud korras.

Kui kostjaks on Punaarmee või Sõja-merelaevastiku rea- või noorema juhtkonna koosseisu kuuluv isik, siis laste ülalpidamiseks alimentide sissenõude hagi läbi-vaatamine ja ka täitemenetlus alimentide sissenõude otsuse järgi peatuvad.

3. Kui hagilise või täitemenetluse peatumise korral hagejal ei lähe korda lapse isalt alimente saada, tekib küsimus alimentide nõudmise esitamisest VNFSV Abielu-, perekonna- ja eestkosteseaduste koodeksi § 55 põhjal lapse vanaisa või vanaema vastu (NSVL Ülemkohtu pleenumi määrus 15. novembrist 1939. a.). Selline nõudmine võib teostuda ainult iseseisva hagi esitamise teel vanaisa või vanaema vastu. Aga küsimus sellest, milliselt vanaemalt või vanaisalt (kas lapse isa- või emapoolselt) lapse (lapselapse) ülalpidamist nõuda, tuleb kohtul otsustada vastavalt konkreetsetele asjaoludele, eriti sõltuvalt nende materiaalsest seisundist (VNFSV Ülemkohtu pleenumi määrus 5. märtsist 1928. a.). Täiesti lubatav on hagi esitamine nii isapoolse kui ka emapoolse vanaisa ja vanaema vastu, s. t. nelja kostja vastu. Olenedes asjaoludest võib kohus alimentide maksmise kohustuse panna kas kõigile neljale kostjale, või mõnele neist, või üheleainsale.

Kuid igal juhul ei arvestata vanaisa või vanaema poolt lapsepoja või lapsetütre ülalpidamiseks makstavaid alimente teatud osa näol nende teenistusest, vaid kindla, iga kuu makstava summana (näiteks 75 rbl., 100 rbl. jne.), vastavalt vanaisa või vanaema materiaalsele seisundile.

Ühes sellega tuleb silmas pidada, et alimentide sissenõudmine vanaisalt või vanaemalt lapse ülalpidamiseks on lubatav üksnes neil juhtumitel, kui lapse ema ise ei ole suuteline last ülal pidama. Selline järeldus tuleb otse APEK § 55, kus on öeldud, et puudustkanna-

tavail, alaealistel või töövõimetusil lapselastel on õigus saada toetust küllaldasi ainelisi võimalusi omavalt vanaisalt või vanaemalt, kui neil ei ole võimalik seda saada oma vanemalt. Vanemate all mõistab seadus loomulikult mitte ainult isa, vaid ka ema.

4. NSVL Ulemkohtu pleenumi määruse põhjal 12. veebruarist 1942. a. nr. 5/8/u ja NSVL Ulemkohtu pleenumi määruse põhjal 26. juunist 1942. a. „NSVL Ulemkohtu pleenumi 12. veebruari 1942. a. nr. 5/8/u määruse täpsustamiseks“, kui on võimatu alimente kätte toimetada sissenõudjale nende elukoha mitteteadmise tõttu seoses sõjaolukorraga või selle koha ajutise okupeerimise tõttu vaenlase poolt, kuhu raha saadeti, võib otsuse täitmise koha rahvakohus peatada selle täitmist. Võlgniku palvele otsuse täidesaatmise peatamiseks peab olema juurde lisatud kohtuotsust täitvalt organilt teadis viimasest talle teadaolevast sissenõudja elukohast.

Alimentide maksmiseks võlgnikult sissenõutud summad, mis sissenõudjale kätteandmatuna on sissenõuet teostava asutise või ettevõtte jooksva arvel või kantud rahvakohtu deposiitarvele, tuleb sissenõude peatamise korral võlgnikule tagasi anda.

Kui alimentide väljamaksmine sissenõudjale osutub uuesti võimalikuks (näiteks hageja elukoha tuvastuse puhul), siis rahvakohus teeb määruse otsuse täitmise jätkamiseks. Sellise määruse võib rahvakohus teha kas sissenõudja avalduse või prokuröri esitise alusel, samuti ka kohtutäituri või kohtuotsuse täitmist teostava ettevõtte või asutise avalduse põhjal. Sel puhul nõutakse võlgnikult sisse summad, mis otsuse peatamise tõttu jäid kinni pidamata, aga mitte rohkem kui kolme kuu eest.

Kui kostja on kutsutud Punaarmeele või Sõja-mere-laevastikku, samuti tema haiguse puhul või ajutise töövõimetuse tagajärjel sissetuleku puudusel, võib teda

alimentide pärast tekkinud võla maksmisest täielikult vabastada (vastavalt NSVL Ülemkohtu pleenumi määrusele 15. novembrist 1939. a.).

Kohtades, kus rahvakohtud sõjaolustiku tõttu ei teugutse, võivad võlgnikud oma palveid alimentide sissenõuete peatamiseks ülalmainitud NSVL Ülemkohtu pleenumi määruste põhjal 12. veebruarist ja 26. juunist 1942. a. sisse anda otsuse täitmise kohale lähimasse krai-, oblasti- või ringkonnakohtusse, autonoomse oblasti kohtusse või autonoomse vabariigi ülemkohtusse; need palved tulevad lahendamisele ülalmainitud kohtute Tsiviilasjade kohtukolleegiumides (NSVL Ülemkohtu pleenumi määrus 22. oktoobrist 1942. a.).

5. Sõjaolukorras on küllalt suur hulk alimentide sissenõudeid, mis on esitatud vanemate poolt oma laste vastu. Abielu-, perekonna- ja eestkosteseaduste koodeksi § 49 (ja teiste liiduvabariikide APEK vastavate sätete) kohaselt on lapsed kohustatud oma puudustkannatavaid, töövõimetuid vanemaid ülal pidama. Vanematele alimentide maksmist nõutakse kõigilt täisealistelt, töövõimelistelt lastelt. Seepärast peab kohus alimentide asjade läbivaatamisel selgitama kogu hageja perekonna koosseisu ja peale hageja poolt nimetatud kostjate kutsuma kostjateks kõik tema töövõimelised lapsed.

Üldreeglina määratakse alimentide maksmise kohustus vanematele laste poolt neile võrdseis osades. Kuid kohus võib, arvestades kas laste mitmesugust varanduslikku seisundit, mõne äraolekut nende hulgast või muid kaaluvaid põhjusi, määrata lastele mitteühesuuruse osa alimentide maksmises vanematele (APEK § 52).

Üksikuil juhtumitel võib kohus, kui ta peab seda otsustarbekaks, välja mõista alimente ühelt laste hulgast; viimane võib aga esitada regresshagisid teiste laste vastu. Juhul, kui hageja esitab hagi alimentide maksmiseks ainult ühe või mõningate vastu oma lastest, loo-

budes isiklikel kaalutlusil teiste laste kutsumisest kostjateks, siis kohus, selgitades kõigi laste materiaalse seisundi ja lähtudes sellest, et puudustkannatavate vanemate ülalpidamise kohustus lasub kõigil lastel, nõuab kostjalt sisse ainult tema osa (VNFSV Ülemkohtu TsKK juhendkiri 11. juunist 1929. a.).

Vahendid vanemate ülalpidamiseks tuleb määrata iga kuu makstava kindla summa näol, vastavalt kostja materiaalsele seisundile ja vanemate puuduse ning töövõimetusle astmele.

VII. Perekondlik-varanduslikud jagamisasjad.

Suur Isamaasõda, mis on kutsunud Punaarmee ridadesse tohtu hulga inimesi ja põhjustanud suure ohvrite arvu, ei võinud jätta mõjustamata ka paljude isikute perekondlik-varanduslikku olukorda. Eriti kohtus on tekkinud suur hulk perekondlik-varanduslikke jagamisasju, seoses perekonna olukorra muutusega. Hulk asju puudutab maaperekonna varanduse jagamist, kolhoosipere vara jagamist ning eraldamist, tunduvalt vähem on linnaperekonna varajagamisasju.

1. Kehtiva seadusandluse kohaselt reguleeritakse perekondlik-varanduslikke jagamisi. Tsiviilkoodeksi ja Abielu-, perekonna- ja eestkosteseaduste koodeksi normidega, kui küsimus puutub linnaperekonna vara jagamisse, ja põhimiselt Maakodeksi normidega, kui jutt on talundipere ühise varanduse jagamisest. Seejärest peab kohus iga konkreetse asja lahendamisel eelkõige selgitama küsimuse, millise varanduse ja millise perekonna varanduse jagamise asi on arutusel, et kindlaks teha, milliseist normidest tuleb juhenduda.

Perekondlik-varanduslike jagamiste asjus on tähtis määrata jagamisele tuleva varanduse iseloom. Õigused abikaasade varandusele sätitakse APEK §-s 10, mis teeb

vahet kummagi abikaasa poolt enne abiellumist kogutud varanduse, nende lahusvara ja varanduse vahel, mis on kogutud abielu ajal ja on abikaasade ühisvaraks. Abikaasade ühisvara hulka ei või arvata varandust, mille üks abikaasadest on saanud abielu kestel kas pärimise või kinkimise teel või preemiana töö eest. Kolhoosipere varanduse puhul tehakse vahet pere ühisomandi (maja ühes majanduslike ehitistega, kari, inventar, lõikus talundi juurde kuuluvast maatükist), üksiku pereliikme isikliku varanduse ja abikaasade — antud pereliikmete — ühisvaranduse vahel. Eraldi tuleb vaadelda küsimust tööpäevade eest saadud varanduse kohta. Tuleb arvata, et tasu tööpäevade eest on kolhoosipere üksiku liikme isiklikuks varanduseks, seni kui ta ei ole üle antud pere üldisse majapidamisse selle vajaduste katteks.

Iga varandusliigi jagamise printsiibid on erisugused. Linnaperekonnas on jagamise juures õigus osale ühisvarandusest üksnes abikaasadel, mitte lastel; õigus osale kolhoosipere varandusest jagamise või eraldamise puhul on kõigil kolhoosipere liikmeil.

2. Eraldi tuleb peatuda küsimusel sellest, kellel on õigus nõuda talundipere vara jagamist või eraldamist. Selline õigus on Maakoodeksi § 75 järgi ainult talundipere täisealisil liikmeil. Alaealiste osa võib eraldada koos nende vanemate osade eraldamisega. Seega peab kohus talundipere varanduse jagamise või eraldamise asju läbi vaadates tingimata kontrollima, esiteks, kas hagejal on õigus nõuda varanduse jagamist või eraldamist (Maakoodeksi § 75), ja teiseks, selgitama antud talundipere liikmete arvu, kaasa arvates alaealisi, elatanuid ja ajutiselt äraolijaid, kellel on õigus osale jagamise või eraldamise puhul (Maakoodeksi § 66).

3. Mis peab olema aluseks jagavate pereliikmete või eraldatava liikmeosa suuruse määramisel? Vastavalt Maakoodeksi § 76 p. „b“ tuleb varanduse jaotami-

sel arvesse võtta, mil määral, kas töö- või muude vahenditega, pereliige on kaasa aidanud pere varanduse kogumiseks. Siinjuures aga tuleb arvestada ka nende pereliikmete huvisid, kes mitte oma süü läbi (õpilased, elatanud, invaliidid) ei võta osa sellest kogumisest ei töö- ega muude vahenditega. Tuleb silmas pidada, et tööpanus talundi majapidamises on vaid aluseks osa suuruse määramisel, mitte aga iseseisvaks õigussuhteks ühe või teise osa nõudmiseks pere varandusest. Isikuil, kes võtavad oma tööpanusega osa talundi majapidamisest, aga ei ole pereliikmed (vastavalt nimekirjadele), on õigus saada tasu oma töö eest, kuid neil ei ole õigust osale põllumajandusliku talundi varandusest ja tuludest. Seda sätet on vaja seda enam silmas pidada, et sõjaolude tõttu elab hulk kõrvalisi isikuid taluperekondades ja võtab nii või teisiti osa talundi majapidamisest.

Maakoodeksi § 76 kohaselt teostatakse pere varanduse jagamine üldreeglina natuuras, kuid üksikuil juhtumel on täiesti lubatav ka osa väljamaksmine rahalise kompensatsiooni näol. Kolhoosipere vara jagamisel tuleb lähtuda eesmärgist säilitada talundi majapidamist kui põllumajanduslikku tervikut. Seetõttu antud pereliikme lahkumisel teisse talundisse, samuti varanduse eraldamisel pereliikmeile, kes lõpetavad oma osavõtu põllumajapidamisest, tuleb teostada varanduse eraldamine natuuras, arvestusega mitte hävitada selle talundi majapidamist, kust lahkuvad mõned tema liikmed. Selle eesmärgi saavutamiseks võib üht või teist eraldatavat osa kompenseerida rahas, mille väljamaksmine lasub allesjäänud pereliikmeil.

Eraldatava liikmeosa suuruse määramisel võetakse, nagu ülemal tähendatud, peamiselt arvesse tema tööpanuse hulk talundi majapidamises, kuid ühes tööpanusega tuleb arvestada ka isikliku varanduse suurst, mis eraldatav liige on toonud talundisse sinna sisseastumi-

sel. Talundisse toodud varandus lakkab olemast tooja isiklik omand ja muutub kolhoosipere omandiks, s. o. tema liikmete ühisomandiks. Seepärast ei tarvitse see toodud varandus jagamisel või eraldamisel tingimata lahkujale saada (see ei ole tema varandus); ta on vaid üks kriteeriumidest lahkuva liikme osa suuruse määramisel.

Kuidas määrata jagamisel või eraldamisel lapsealase osa, kes ei ole majapidamisest osa võtnud tööga ega ole toonud majja mingit varandust? Meile näib, et sel juhul on kõige otstarbekam lähtuda neist alimentide kohustusist, mis lasuvad talundil lapsealiste suhtes, sõltumatult alimentide kohustustest, mis lasuvad lapse vanemal (VNFSV APEK § 56¹).

4. Eraldi tuleb peatada selliste kolhoositalude varanduse jagamise või eraldamise asjade kohtulikul läbi vaatamisel, millede peremees või liige on sõjaväeteenistuses ja puudub. Kas peavad kohtud peatama selliste taluvarade jagamise ja eraldamise hagide menetlust vastavalt VNFSV TsPK §-le 113? Tuleb vahet teha talundi jagamise ja talundist väljaeraldamise küsimuse vahel. Seni kui on olemas kolhoositalund, on tema see perekondlik-majanduslik kollektiiv, millele kuulub varandus. See tuleneb vahetult NSVL Konstitutsiooni § 7 II lõikest, mis räägib kolhoositalundi kui sellise isiklikust omandist. Seepärast esitatakse hagi talundi varandusest eraldamise kohta mitte kõikide pereliikmete vastu, vaid kolhoositalundi vastu, tema esindaja — taluperemehe — näol.

Kui talundiperemees on kutsutud Punaarmee, siis asendab teda teine pereliige ja on selle pere esindajaks. Seepärast ei ole mingit alust peatada talundi varanduse eraldamise asja menetlust põhjusel, et talundi peremees või mõni teine pereliikmeist on Punaarmees (NSVL Ülemkohtu pleenumi määrus 29. juulist 1943. a.).

Teisiti tuleb lahendada küsimus, kui jutt on talundi jagamisest, mitte osa eraldamisest. Talundi jagamine hävitab antud talundi kui kindla kollektiivi ja selline hagi tuleb esitada kõikide pereliikmete vastu; kui aga üks liige on Punaarmees, tuleb TsPK § 113 põhjal asja menetlus peatada.

Eraldamise küsimusi algatavad sageli Punaarmeesse kutsutud isikute naised. Millise varanduse eraldamist võib nõuda äraolija, sõjaväes teenija naine? Ta võib nõuda talundi varandusest oma isikliku osa ja tema juurde jäänud alaealiste laste osa eraldamist nende seasduksliku esindajana. Kuid laste osa küsimuses on kohut õigus, arvestades konkreetseid asjaolusid, otsust teha, lähtudes laste huvidest, nii kuidas neile on parem: kas ära minna koos emaga või jääda talundisse; viimasel juhul laste osa ei eraldata.

Mis puutub eemalviibiva mehe — sõjaväes teenija — osasse, siis võib naine nõuda tema osa eraldamist ainult tema poolt antud volituse olemasolul. Lõppeks, mis puutub abikaasade ühisesse, talundis olevasse, aga mitte talundile, vaid abikaasadele ühiselt kuuluvasse varandusse, siis, niivõrd kui kumbki abikaasadest on õigustatud seda ühisvarandust käsutama, seevõrra on sõjaväes teenija naisel õigus ka volituseta mehelt nõuda seda talundis olevat varandust. Kui aga naine on lahutatud eemalviibivast, sõjaväes teenivast mehest (ja selliseid juhtumeid esineb kohtus), siis võib ta nõuda ainult oma osa eraldamist ühisest abikaasade varandusest.

5. Linnaperekonna varanduse jagamisel tuleb lähendada sellest, et linnaperekonnas ei ole ühisomandi õigust perekonna varale kõigil tema liikmeil kui majanduslikul rakukesel tervikuna. Igal perekonnaliikmel on oma isiklik vara. Üksikute esemete suhtes võib olla ühisomandiõigus ühtedel või teistel perekonnaliikme-

tel, mitte aga perekonnal kui niisugusel. Ühisomand (kaasomand) linnaperekonnas on olemas abikaasade vahel abielu kestel kogutud varanduse kohta. Linna-perekonna suhtes tuleb eraldi lahendada küsimus lõi-kusest, mis on saadud individuaalse aiamaa harimisest. Sellise aiamaa lõikus on linnaperekonna maaharimi-sest osavõtnud liikmete ühisomand, kusjuures iga osa-võtja osa määratakse vastavalt tema töö- ja töövahen-dite panusele (seemned jne.).

6. Praktikast tekib küsimus ühe abikaasa õigusest nõuda hoiuse jagamist, mis on sisse makstud riigi töö-hoiukassasse ja sissemaksu dokumendi järgi kirjutatud teise abikaasa nimele. Määruses 29. jaanuarist 1942. a. osutas NSVL Ülemkohtu pleenum, et „Määrustiku Riigi töö-hoiukassade kohta“ (LSKK 1929, nr. 17, art. 140) põhjal on hoiused hoiukassades hoiustaja isiklik omand ja seda hoiust võib käsutada ainult see isik, kelle ni-mele ta on sisse kantud; ettenäitamise tingimusega sissekantud hoiust võib käsutada ainult ettenäitaja do-kumendi omanik.

Peale nende isikute ei saa keegi, ka mitte kohtuorga-nid nende menetlusel olevate tsiviilasjade põhjal, teha korraldusi hoiuse väljamaksmiseks kellelegi, kes ei ole ära tähendatud hoiustajana hoiusedokumendile. Sund-sissenõuet hoiustele võib esitada üksnes kohtuorganite otsuste põhjal kriminaalasjus või täiteletehete põhjal, mis on välja antud kriminaalasjast tekkinud hagi puhul.

Lähtudes neist kaalutlusist seletas NSVL Ülemko-hus, et ühe abikaasa nõuded tunnustada tema õigust hoiuse jagamiseks, mis on hoiukassasse sisse kantud teise abikaasa nimele, neil motiividel, et hoiukassas hoitavad summad on nende abielu kestel kogutud ühis-vara, — ei tule kohtute poolt rahuldada. Kohtutel on õigus rahuldada ühe abikaasa nõudmist sissenõude esi-tamiseks hoiusele, mis on sisse makstud teise abikaasa

nimele, või selle hoiuse jagamiseks üksnes neil juhtumitel, kui sellised nõuded on rajatud jõustunud kohtuotsusele kriminaalasjus (näit. pahatahtliku alimentide mittemaksmise korral lastele või teise abikaasa vara omastamise puhul).

VIII. Töötajate läbivaatamise kord.

1. Töötajate kohtualluvust määravaks põhiseaduseks töölise ja teenistujate töötulide läbivaatamisel on „Töötulide lepitus-vahekohtuliku ja kohtuliku läbivaatamise eeskirjad“, mis kinnitatud NSVL ja KTK RKN poolt 29. augustil 1928. a.¹ Need eeskirjad kajastuvad VNFSV ja teiste liiduvabariikide Töökoodeksi XVI peatükis „Töötulide lahendamise ja tööseaduste rikumise asjade läbivaatamisest“.

Vastavalt 29. augusti 1928. a. eeskirjadele kuulub rõhuv enamik töötajate tüli-hindamiskomisjonides (lühendatult THK) sundläbivaatamisele. THK organiseeritakse kõigis ettevõtetes ja asutistes, kus on olemas vabrikute-tehaste või kohalik komitee, võrdse arvul administratsiooni ja vabrikute-tehaste (kohaliku) komitee esindajatega. Väikseis ettevõtetes, kus ei ole oma vabrikute-tehase (kohaliku) komiteed, moodustatakse THK ametiühingu rühma- või rajoonikomitee juures, kusjuures selle koosseisu kuuluvad mainitud komitee ja antud tüli poolena esineva administratsiooni esindajad.

THK esialgsele sunduslikule läbivaatamisele kuuluvad järgmised tüliküsimused:

- 1) üleviimine teisele tööle ja seoses üleviimisega töötasu säilitamise või lahkumise tasu maksmise küsimused;

---

¹ Kodeks zakonov o trude, Jurizdat, 1938. (Vt. Postateinõje materialõ k kodeksu, lk. 189.)

- 2) tasumised normide mitteväljatöötamise ja praaktoodete puhul;
- 3) vallandamised kõlbmatuse ja kohustuste mittetäitmisest pärast;
- 4) kompensatsioonid töötajale kuuluva töövahendi kasutamise eest;
- 5) eririietuse ja eritoidu andmine või nende eest rahalise kompensatsiooni maksmine;
- 6) tasu mitmesuguse kvalifikatsiooniga töö eest asendamise korras;
- 7) tasu seisaku eest;
- 8) tasu tükitööle ettevalmistuse eest;
- 9) tasu lõpetamata tükitöö eest;
- 10) mahaarvamised töötaja palgast kahju eest, mis ta on tekitanud ettevõttele või asutisele teenistuskohuste täitmisel, neil juhtumitel, kui seadusega on ette nähtud vastutuse ülemmäär, aga ei ole nõutud ainuüksi kohtu korras asja läbivaatamist;
- 11) tasu ajutiselt tööst kõrvaldamise eest;
- 12) rahalise kompensatsiooni andmine puhkuse mittevõimaldamise eest;
- 13) tasu suurus prooviaja eest;
- 14) töötajale kuuluva preemia suuruse kohta;
- 15) ületunnitöö tasu kohta;
- 16) töötajate elu-olustikuliste vajaduste rahuldamise kohta, seoses administratsiooni poolt kohustuste mittetäitmisega töölepingu järgi.

Kõigi muude hagilise iseloomuga tülide (näiteks vallandamine koosseisu vähendamise tõttu) puhul võib töötaja pöörduda omal valikul kas THK või rahvakohtu poole.

2. Töötülid, kus THK ei suutnud saavutada poolte kokkulepet või kus THK otsus on muudetud kõrgemal seisva ametiühingu organi poolt järelevalve korras, antakse läbivaatamiseks rahvakohtule.

Seepärast vaatab rahvakohus läbi tööhagid, mis

- a) ei kuulu kohustuslikule läbivaatusele THK poolt;
- b) ei leidnud lahendust THK-s pooltevahelise kokkuleppe mittesaavutamise tõttu, seehulgas ka neis küsimustes, mis kuuluvad kohustuslikule läbivaatamisele THK poolt;
- c) olid lahendatud THK poolt, kuid viimase otsus oli muudetud järelevalve korras.

Peale selle arutab rahvakohus kõiki tööhagisid (seehulgas ka kohustuslikult THK kompetentsi kuuluvais küsimustes), mis on esitatud ettevõtteis, asutistes ja majandites ametisolevate tööliste ning teenistujate poolt, kus ei ole ametiühingu liikmeid (näiteks kolhoosis).

Tööhagid esitatakse kostja elukoha järgi. Mõningais liiduvabariikides võib hageja pöörduda hagiga ka oma elukoha järgi (Ukraina NSV TsPK § 30, Gruusia TsPK § 29).

Üldist tsiviilõiguslikku hagi aegumist töötülide puhul ei rakendata. Kohtu poole pöördumiseks töötülide asjus on ette nähtud erilised aegumise tähtajad:

- a) vallandamise asjus, mis ei olnud THK läbiivaatamisel — kaks nädalat; see tähtaeg arvatakse töötajale lõpparve esitamise päevast alates.
- b) THK läbiivaatamisel olnud asjus, — kaks nädalat päevast, mil tehti teatavaks, et THK otsus ei toimunud või et THK otsus on ära muudetud järelevalve korras;
- c) Kõigis muus asjus — 3 kuud arvates hagiõiguse tekkimise päevast, asjus aga, milledega pöördumine THK poole ei olnud küll kohustuslik, mis aga vaadati seal läbi töötaja soovil, — arvates teate saamise päevast selle kohta, et tüli ei ole lahendatud THK poolt, või päevast, mil saadi teade, et THK otsus on tühistatud.

Hagejate poolt möödalastud tähtaegu võib kohus endistada ainult mõjuvaid põhjusil.

Rahvakohus peab töötüli asjad läbi vaatama mitte hiljem kui 5 päeva peale nende saabumist. Asja edasilükkamise vältimiseks selgitab kohtunik hagiavalduse vastuvõtul, millised materjalid on vajalikud antud tüli lahendamiseks (näiteks vallandamiskäsk) ja nõuab neid asja arutamiseks ettevalmistamise korras.

Töötülide kohtualluvuse eeskirjade rikkumine toob kaasa kohtulikke eksimusi. Siin mõningad näited.

Pavlodari linna 3. jaoskonna rahvakohus rahuldab Smenini hagi Brõnzotresti vastu ületunnitöö tasu asjus, kontrollimata, kas see asi oli THK läbivaatamisel. Oblastikohus tühistas rahvakohtu otsuse põhjusel, et Töötülide eeskirjade § 12 järgi kuuluvad tülid ületunnitöö tasu pärast THK kohustuslikule läbivaatamisele.

Irkutski linna Stalini rajooni I jaoskonna rahvakohus keeldus läbi vaatamast Hankassajevi hagi Irgorpištšetorgi vastu töötasu asjus, ebaõigesti arvates, et see asi peab enne THK poolt läbi vaadatud olema.

Frunze linna Pervomaiski rajooni II jaoskonna rahvakohus võttis oma menetlusele kontori „Zagotzero“ hagi Filatova vastu kahju heastamise asjus, mis oli tekkinud Gosbankile makstud trahvist dokumentide käibereeglite rikkumise eest kostja süü läbi.

Tadžiki NSV Düşambinski rajooni rahvakohus nõudis sisse tsemenditehaselt 1411-rublalise kompensatsiooni Nesmelova kasuks 1942. a. kasutamata jäänud puhkuse eest, väljamõistetud summa väljamaksmisega hageja kätte, kuigi NSVL Ulemkohtu Presiidiumi seadlusega 9. aprillist 1942. a. on keelatud töölistele ja teenistujaile rahalise kompensatsiooni väljamaksmine 1942. a. kasutamata jäänud puhkuse eest sõjaajaks. Järelikult, nõudmine selle kompensatsiooni väljamaksmiseks ei saa olla kohtuliku läbivaatamise esemeks.

3. Uhe või teise asja kohtualluvuse küsimuse lahendamiseks on rahvakohtul vaja tunda mitte üksnes üldisi, vaid ka erieeskirju töökonfliktide läbivaatamise korra kohta ja samuti NSVL Ulemkohtu pleenumi juhendeid.

Tehase relvastatud kaitse vahilolija Merkuševa vallandati jämeda käitumise eest direktoriga. Merkuševa pöördus Udmurti ANSV rahvakohtu poole hagiga tema tagasivõtmiseks töökohta.

Rahvakohus võttis selle hagi asja oma menetlusele, piirdudes kohtualluvuse küsimuse läbivaatamisega 29. augusti 1928. a. Töötulide eeskirjadega, mis ei sisalda otseselt keeldu selliste asjade lahendamiseks kohtus. Nimetatud eeskirjade §-s 65 öeldakse, et THK ega kohtud ei saa läbi vaadata palkamise ja vallandamise õigust omavate isikute, samuti teiste kategooriate vastutavate töötajate, kes NSVL TöörK poolt kinnitatud nimekirjas loendatud, vallandamise asju. Relvastatud kaitse vahilolijatel ei ole palkamise ja vallandamise õigust, vastutavad töötajad nad pole, sel alusel kohus arutas asja sisuliselt ja rahuldus Merkuševa hagi.

Rahvakohus ei arvestanud seda tähtsat asjaolu, et Merkuševa töötas vahina kaitsetehases, kus kehtib eriline Ohukaitsetöölise distsipliini, kaitsetööstuse relvastatud valve ja tuletõrje määrustik, mis kinnitatud NSVL KTK ja RKN poolt 17. novembril 1937. a. Selle määrustiku järgi võib ettevõtte direktor vahilolija distsiplinaarse eksimuse eest vallandada, kusjuures kaebust ebaõiglase vallandamise üle ei vaata sel juhul läbi kohus, vaid kõrgem ülemus alluvuse korras (Määrustiku § 23).

Seda mitte teades tegi rahvakohus Merkuševa asjus vea, mida ka Udmurti ANSV Ulemkohus ei parandanud, kinnitades rahvakohtu otsuse. NSVL Prokuröri protesti põhjal VNFSV Ulemkohtu tsiviilasjade kohtu-

kolleegium tühistas selle otsuse ja lõpetas menetluse asja rahvakohtule mittealluvuse tõttu.

Mitte vähe tülisid ei ole põhjustanud kohtutes küsimused kohtualluvusest. See küsimus sai ammendava lahenduse NSVL Ülemkohtu pleenumi määrusega 13. novembrist 1941. a., nr. 43/27/u. Selle määrusega on seletatud, et tööliste ja teenistujate hõigisid palkajate vastu preemiatasu väljamaksmiseks võib kohus menetlusele võtta ainult neil korradel, kui preemia on töötasu süsteemist enesest tingitud perioodiline tasu, mis on rajatud objektiivseile tööindeksitele ega kannu ühekordse ergutustasu iseloomu.

Siinjuures võib tülisid preemialise tasu suuruse üle kohtulikule läbivaatusele võtta ainult peale nende läbivaatamist THK poolt ja korras, mis on kindlaks määratud THK esialgsele läbivaatusele kuuluvate töökonfliktide kohtulikuks läbivaatamiseks.

Kohtupraksises kutsub vaidlusi esile samuti küsimus, kas võib konflikti korras kaebust esitada ka vallandamise kohta katseajal.

Töökoodeksi § 38 näeb ette, et kestva iseloomuga tööde juures võib lõplikule töölevõtule eelneda katse-aeg teatud tähtaja kestel.

Olenevalt katse tulemustest järgneb kas lõplik tööliste töölevõtt või tema vallandamine tasu väljamaksmisega katseaja eest.

VNFSV TööRK ja KohtuRK 18. augusti 1928. a. määruse § 2 täpsel alusel („Izvestija NKT” nr. 40—41), kui töötaja leiab, et tööandja ülekohtuselt ei tunnistanud teda katset sooritanuks, võib ta tööandja teguviisi peale kaebuse esitada THK-le, kellele kuulub küsimuse lõplik lahendamine. Seda järeldust kinnitab ka 29. augusti 1928. a. Töötülide eeskirjade § 9 p. „b”, mille kohaselt kõik töökonfliktid administratsiooni ja töötaja vahel, välja arvatud need, mis on loeteldud samade eeskirjade §-s 10, kuuluvad läbivaatamisele THK

poolt. Neil kordadel aga, mil töötaja kui katse mitte-sooritanu õiglase vallandamise küsimuses ei saavutata THK-s poolte kokkulepet või THK otsus tühistatakse järelevalve korras, on töölisel või teenistujal õigus pöörduda vastava hagiga rahvakohtu poole.

IX. Vallandamisasjad.

Kohtupraksise uurimine näitab, et suurim hulk tüliküsimusi vallandamisasjus tekib sõjaolukorras vallandamistest koosseisu vähendamise ja ilmsiks tulnud kõlbmatuse tõttu kui ka sise-töökorra reeglite süsteemilise rikkumise pärast.

1. Koosseisu vähendamise tõttu vallandamise korda (TööK § 47 p. „a“) reguleeritakse VNFSV TööRK määrusega 6. veebruarist 1928. a. („Izvestija NKT“ nr. 9—10). Vastavalt selle määruse § 5 tööliste ja teenistujate vallandamisel koosseisu vähendamise tõttu on eelistatuiks töölejäämise mõttes, võrdse tööproduktiivsuse ja kvalifikatsiooni juures: perekonnainimesed, kelle ülal pidada on kaks hinge või enam, isikud, kelle perekonnas ei ole teisi iseseisvat teenistust omavaid töötajaid, Punaarmee juhtkonna koosseisu kuuluvad isikud, kes on kas reservi või pikaajalisele puhkusele lastud või teenistusest hoopis vabastatud.

Töötajate ringi, kel on eelisõigus töölejäämise mõttes vallandamisel koosseisu vähendamise tõttu, on laiendatud veelgi mõningate erimäärustega. Nii on töölejäämise eelisõigus koondamise puhul õhtuste töölisfakulteetide, õhtuste tööstuslike tehnikumide, tööstus-tehniliste instituutide ja nende ettevalmistusosakondade, ülikoolile, tehnikumile ja töölisfakulteetidele ettevalmistavate kursuste õpilastel (NSVL TööRK määrus 14. aprillist 1930. a. — „Izvestija NKT“ nr. 13).

Kuid kõigil neil juhtudel on töölistel ja teenistujail töölejäämise eelisõigus tingimusel, et nende tööpro-

duktiivsus ja kvalifikatsioon ei oleks mitte madalam kui teistel koosseisu vähendamise tõttu vallandatavail. See põhitingimus kajastus ilmselt NSVL Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegiumi määruses Muravlevi asjus.

„Nagu nähtub asja materjalidest,“ öeldakse selles määruses, „oli märtsikuus 1940. a. Kesk-masinatööstuse rahvakomissariaadis, muuhulgas ka kontroll-inspektorlikus grupis, kus töötas Muravlev, koosseisu vähendamine teostatud. Koosseisu vähendamine ja sellega seotud töö reorganiseerimine rahvakomissariaadi aparaadis põhjustasid rahvakomissariaadi töötajaile suuremate nõudmiste esitamist võrreldes endisega, nii nende kvalifikatsiooni kui ka töövõime suhtes. Nende nõudmiste põhjal rahvakomissariaadi administratsioon koostas valiku koondamisele kuuluvaist töötajaist. Vallandatute hulgas oli Muravlev, kes oma kvalifikatsiooni ja töövõime poolest ei vastanud uutele tingimustele kontroll-inspektorlikus grupis. Sellises olukorras administratsioon aparaadi koondamisel rakendas õigesti juhendina töötajate tootmiskvalifikatsiooni tunnuse, mis vastab täielikult töötootlikkuse suurendamise ja riigiaparaadi töö paremustamise ülesannetele.“¹ Sellele vaatamata mõned rahvakohtud seavad tagasi tööle isikuid, kes on vallandatud koosseisu vähendamise tõttu, kuigi neil on madalam kvalifikatsioon kui tööle jäetuil.

Kodanik Gik töötas ajalehe „Meditinski rabotnik“ juures toimetusliikmete-korrespondentide osakonnas. Seoses selle osakonna likvideerimisega vallandati koondamise korras Gik kui vähem kvalifitseeritud töötaja. Sellest hoolimata rahuldab Moskva Frünze rajooni II jaoskonna rahvakohus Giki hagi tema mitteeksisteerivasse osakonda tööle tagasivõtmiseks.

¹ „Sovetskaja Justitsija“ 1940, Nr. 16, lk. 43.

Seesama rahvakohus pani tööle tagasi Uue Läänepunkti Muuseumist koondamise korras vallandatud kodaniku M. , kuigi kohtus ei olnud kindlaks tehtud, et M. oleks suurema kvalifikatsiooniga kui tööle jäetud töötajad.

2. Sõjaolud kutsusid esile ühelt poolt koosseisu vähendamise ja koguni rea asutiste ning ettevõtete likvideerimise, teiselt poolt suurendatud nõudmise tööjõu järele riigikaitseks töötavais ettevõtetes. Uhenduses sellega NSVL RKN määrus 23. juulist 1941. a. nr. 1893 andis liidu ja autonoomsete vabariikide Rahvakomissaride Nõukogudele ja kraide ja oblasti töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteedele õiguse sõjaajaks sundkorras üle viia koondamise, ehitustegevuse seismapaneku ja muil põhjusil vabastatud töölisi ja teenistujaid tööle teistesse asutistesse, ettevõtetesse ja ehitustöödele, vaatamata nende ametkonna-kuuluvusele ja asukohale.

Ettevõtete, asutiste ja ehitustööde juhatajaile on kohustuseks tehtud teatada oblastitesse mittejaotatud liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide Rahvakomissaride Nõukogudele, samuti kraide (oblastite) täitevkomiteedele töölise ja teenistujate tööst vabastamise kavatsusest seoses koosseisude vähendamisega, ehitustööde seismapanekuga jne. , ära märkides vabanevate töölise ja teenistujate arvu ja nende kvalifikatsioonid.

Töölise ja teenistujate üleviimine teisele tööle NSVL RKN 23. juuli 1941. a. määruse põhjal peab toimuma nende eriala ja kvalifikatsiooni arvestamisega. Keeldumise eest teisele tööle üle minna langevad süüdlased sel juhul kohtulikule vastutusele NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. juuni 1940. a. seadluse põhjal nagu töölt omavolilise lahkumise eest.

Selle määruse avaldamisega tekkis kohtupraktikas küsimus, kas on õigus lahkumistasule töölistel ja tee-

nistujail, kes on vallandatud koosseisu vähendamise tõttu ja kuuluvad sundkorras üleviimisele teistesse asutistesse või ettevõttesse.

Vastavalt Töök § 88 on töölistel ja teenistujail, kellele tööleping on personaali koondamise tõttu lõpetatud kaks nädalat ette teatamata, õigus saada lahkumistasu kahenädalase tööpalka ulatuses. Selle toetuse eesmärk on töötaja kindlustamine teise töö otsimise ajaks. Järelikult, kui töötajale võimaldatakse tööd teises asutises (ettevõttes), langeb ära selle lahkumistasu maksmise vajadus.

Seepärast, juhtumitel, kui töölistel ja teenistujad vabanevad seoses koosseisu vähendamisega, ehitustööde seismapanekuga jne., mis sõjaolukorrast tingitud, ja viiakse sundkorras üle teistesse asutistesse või ettevõttesse tööle kas sinnasamasse või teise asukohta, ei ole alust neile kui koondamise tõttu vallandatuile lahkumistasu määrata.

Vallandamine „tööleastuja kõlbmatuks osutumise puhul“ on ette nähtud Töök § 47 p. „v“. Selle punkti rakendamisel kohtupraktises kerkib eriti sageli küsimus sellest, mida mõista töötaja kõlbmatuse all. NSVL Ülemkohtu 59. pleenumi 30. detsembri 1937. a. määruse § 8 mõtte järgi tuleb mõista tööle kõlbmatuse all töötaja antud töö jaoks vajaliku kvalifikatsiooni puudumist. Selline kvalifikatsioon võib töötajal puududa seetõttu, et ta ei omanud seda enne tööleastumist, kuigi see ei tulnud ilmsiks õigeaegselt esialgsel katseperioodil, või seetõttu, et ta on kvalifikatsiooni kaotanud haiguse, invaliidsuse või muu tagajärjel.

Üksnes töötajate suhtes, kes töötavad rahaliste ja kaubaliste väärtuste juures, laiendab seadusandlus kõlbmatuse mõistet, lubades vallandamist ka juhtumil, kui tööandja on kaotanud usalduse antud töötaja vastu (NSVL Töök määrus 6. novembrist 1930. a. „Izvestija NKT“ nr. 31—32).

Seaduse järgi võib töötaja vallandamine kõlbmatuse pärast toimuda mitte teisiti kui THK otsuse põhjal (TööK § 47 märkus I). Kuid praktikas rõhuval enamikul juhtumitel ei peeta sellest korrast kinni ja kohtud kõlbmatuse pärast vallandamise asjade läbivaatamisel kohtavad igal sammul selle korra rikkumisi.

NSVL Ulemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium oma määruses Gusseinbekova hagi asjas Azerbaidžani NSV Gosplani vastu märkis: „Vastavalt Töökoodeksi § 47 1. märkusele võib töötaja vallandamine tööle kõlbmatuse pärast töölevõtja poolt (TööK § 47 p. „v“) toimuda mitte teisiti kui THK otsuse põhjal. Kuid sellist THK otsust toimikus ei ole, millest järeldub, et Gusseinbekova on vallandatud otsese seaduserikkumise teel, mille tõttu ta kuulub tööle tagasivõtmisele.¹

3. Töölise ja teenistujate vallandamist põhjusel, „kui palgateenistusse astunu süstemaatiliselt, kaaluvate põhjusteta jätab täitmata kohused, mis temale on pandud lepingu või sise-töökorraga“, näeb ette TööK § 47 p. „g“. NSVL TööRK poolt 17. detsembril 1930. a. kinnitatud Karistuste tabel ettevõttele ja asutistele („Izvestija NKT“ nr. 36) lubas vallandamist mitte ainult süstemaatilise, vaid ka kuritahtliku, ehkki ühekordse töödistsipliini rikkumise eest, kui see tekitas või võis tekitada korratuse normaalses töökäigus.

NSVL Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 18. jaanuarist 1941. a. muudeti 17. detsembri 1930. a. reeglid koos nendele lisatud karistuste tabelitega ja kinnitati riiklike, kooperatiivsete ning ühiskondlike ettevõtete ja asutiste töölise ja teenistujate jaoks uued tüüp-sisetööjuhendid, mis välja töötatud Uleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu poolt (LMKK nr. 4, art. 63). Uutes sisetöökorra juhendites, loendades punktis

---

¹ Sbornik postanovlenii Plenuma i opredelenii kollegii Verhovnogo suda SSSR, Juriditšeskoje izdatelstvo NKJu SSSR, 1940, lk. 174.

20 distsiplinaarseid karistusi töödistsipliini rikkumise eest, ei ole vallandamist ette nähtud. Seetõttu tekkis kohtupraktises küsimus, kas TööK § 47 p. „g“ on veel kehtiv uute sisetöökorra juhendite väljaandmise järel. Suure Isamaasõja perioodil, mil võitlus rangeima töödistsipliini eest on omandanud erilise teravuse, on see küsimus saanud ammendava lahenduse NSVL Ülemkohtu pleenumi 25. detsembri 1941. a. määruses „Töökoodeksi § 47 p. „g“ rakendamise tingimuste kohta“.¹

Võrreldes TööK § 47 p. „g“ sisu Sisetöökorra tüüpjuhendite p. 20, tuli NSVL Ülemkohus otsusele, et kuna TööK § 47 p. „g“ pole ära muudetud ega ole ära tähendatud aktide hulgas, mis on kaotanud kehtivuse Tüüpjuhendite kinnitamisega, siis see punkt „võib tulla rakendusele neil kordadel, mil sisetöökorra rikkumine palgateenistusse astunu poolt on võtnud süstemaatilise iseloomu ja tema vastu tarvitusele võetud Tüüpjuhendite p. 20 osundatud distsiplinaar-abinõud ei andnud vajalikke tagajärgi, mida silmas pidades oleks palgateenistusse astunu edasine tööle jätmine vastuolus tootmise huvidega“.

Seega tunnistas NSVL Ülemkohus võimalikuks vallandamist TööK § 47 p. „g“ järgi kolme järgneva tingimuse olemasolu korral: 1) kui töötaja rikub töödistsipliini reegleid süstemaatiliselt, s. o. mitte ühekordselt; 2) kui tema suhtes on teostatud karistusi, mis on ette nähtud Sisetöökorra tüüpjuhendite p. 20 ja ta ei ole end parandanud; 3) kui tema vallandamine mitte üksnes ei tekita kahju tootmisele, vaid sellise töötaja töölejätmine ei ole tootmise seisukohalt soovitatav.

Sellest järeldub, et ei või vallandada töölisi ja teenistujaid ühekordse, kuigi jämeda töödistsipliini rikkumise eest ega või rakendada vallandamist esimese distsipli-

---

¹ Sbornik postanovlenii Plenuma Verhovnogo suda SSSR, Jurištšeskoje izdatelstvo NKJu SSSR, 1942, lk. 20.

naarkaristusena. Selline vallandamisvõimaluse kitsendamine TööK § 47 p. „g“ järgi on tingitud ühelt poolt hoolest ümber kasvatada töödistsipliini rikkujaid, teiselt poolt püüdes võidelda tööjõu püsimatuse vastu.

Peale 26. juuni 1940. a. seadluse ilmumist, mis keelab töölt omavolilist lahkumist, taotlesid üksikud kohusetundetud töötajad administratsiooni korralduste mitte-täitmisega ja muude töödistsipliini rikkumistega tööst vabanemist.

Et lõppu teha üksikute ebaausate töötajate katsetele saavutada sisetöökorra reeglite rikkumisega töölt vabanemist, kvalifitseerib NSVL Ülemkohus ülalmainitud pleenumi määruses 25. detsembrist 1941. a. sellist tegevust kui isesugust omavolilist töölt lahkumise viisi, ühenduses katsega pääseda selle eest kriminaalvastutusest, mistõttu neil juhtumitel palgateenistusse astunu langeb kriminaalvastutuse alla NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 26. juuni 1940. a. seadluse § 5 1. lõike põhjal.

X. Töötasude ja kompensatsiooni-väljamaksete asjad.

1. Töötasu NSV Liidus on ettevõtete, asutiste ja majandite poolt töölistele ja teenistujatele nende kohustuste täitmise eest vastavalt tehtud töö hulgale ja kvaliteedile makstav tasu. Nõukogude tööseadusandlus loeb töötasuks mitte üksnes hüvitust töö eest, vaid ka mõningaid teisi väljamakse seoses tööliste ja teenistujate poolt oma kohuste täitmisega (näiteks tasu mitte tööliste süü läbi tekkinud seisaku eest, tasu puhkeaja eest jne.).

Ulaltoodud tasu kui juriidilise kategooria definitsioonist järeldub, et töötasule ja teistele tööseadusandluse poolt ettenähtud kompensatsioonidele on õigus isikuil, kes töötavad töölistena ja teenistujaina. Tähendab,

kohus peab tasude asju läbi vaadates eelkõige kindlaks tegema, kas töö on sooritatud tööliste ja teenistujate poolt või muudest kategooriatest töötajate poolt (näiteks tööstusartelli liikme poolt kas hankelepingu või kirjandusliku tellimise lepingu põhjal jne.). Sellest nõudest kinnipidamine on eriliselt tähtis, kuna tööstusartelli liikme töötasu hankelepingu ja teiste tsiviilõiguslike lepingute järgi ei teostu töötasude seadusandluse kohaselt, vaid teises õiguslikus vormis ja teises ulatuses. Kohtute poolt selle põhinõude rikkumine, õigusliku aluse, mille järgi töö teostus, ebaõige kvalifikatsioon, viib valeotsusele. Kohtupraktises leiavad aset juhtumid, kus kohtud nõuavad sisse töötasu, tasu pealesunnitud töölt puudumise eest, lahkumistasu jne., näiteks kolhoosi juhatajana töötamise eest.

Moskva oblasti Zvenigorodi rajooni IV jaoskonna rahvakohus nõudis sisse artellilt „Zaitsevski tokar“ tasu pealesunnitud töölt puudumise eest Töökoodeksi normide kohaselt sama artelli kodukäsitöölise Nikonovi kasuks. Analoogilise vea tegi Moskva oblasti Taldomski rajooni I jaoskonna rahvakohus otsuses Bulahhovi hakis Taldomski artelli „Kultura“ vastu tööle tagasivõtmiseks ja tasusaamiseks pealesunnitud töölt puudumise eest.

2. Kontroll asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide üle neile kinnitatud koosseisudest, tasumääradest, töötasufondidest ja administratiiv-majanduslike kulude eelarveist kinnipidamise suhtes on pandud NSVL RKN määrusega 13. maist 1935. a. NSVL Rahanduse Rahvakomissariaadile ja tema kohalikele organeile (LSKK nr. 26, art. 208). Selle kontrolli teostamiseks on ette nähtud linna ja rajooni rahanduslikes organeis koosseisude, tasumäärade, töötasufondide ja administratiiv-majanduslike kulude eelarvete sundregistreerimine. Selle registreerimise kord sätitakse NSVL RahaRK juhendiga

31. märtsist 1941. a. nr. 246/36 („Sbornik postanovlenii, prikazov i instruktsii po finansova-hozjaistvennom vo-
prossam“ 1941, nr. 5, lk. 23).

Koosseisude, tasumäärade, koosseisu kuuluvate ja koosseisu mittekuuluvate töötajate tasufondide, samuti administratiiv-majanduslike kulude eelarvete registreerimine finantsorganeis toimub iga aasta ja on kohustuslik kõigile riiklikele, kooperatiivseile ja ühiskondlikele asutistele, ettevõtetele ja organisatsioonidele — mõne erandiga. Asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide juhatajail on keelatud rakendada koosseise, tasumäärasid ja administratiiv-majanduslike kulude eelarveid enne nende registreerimist. Kui registreerimisel tehakse kindlaks, et asutises, ettevõttes või organisatsioonis on seadusevastaselt kõrgendatud tasumäärasid, ei toimu koosseisude registreerimine enne, kui avastatud rikkumised on kõrvaldatud.

NSVL RKN määrusega 19. märtsist 1941. a. on RahaRK ja tema organeile antud õigus ära võtta riigibudžetti assignatsioonid tasumäärade ebaseaduslikuks kõrgendamiseks teenistujaile ja kõrgendatud assignatsioonid administratiiv-majanduslikeks kuludeks.

Kõik need abinõud on suunatud töötasufondide kaitsele ja kindlaksmääramisele, võitlusele töötasumäärade ebaseadusliku suurendamise vastu üksikute administraatorite heaksarvamise järgi.

Rahandusorganite keeldumisel registreerida nende kõrgendatud palku pöörduvad mõned töötajad kohtu poole nõudega säilitada nende endine palgamäär. Sellised nõuded on oma olemuselt katsed muuta kohtukorras ametlikku, riikliku töötasumäärade normeerimise korras kindlaksmääratud palgamäära. 29. augusti 1928. a. Töötülide läbivaatamise korra eeskirjade § 10 ja § 48 kõrvutamisel ilmneb, et ametlike, riiklike töötasumäärade normeerimise korras kindlaksmääratud pal-

kade muutmise asjad ei kuulu kohtulikule arutlusele. Seda järeldust kinnitab eriti NSVL Ülemkohtu tsiviil-asjade kohtukolleegiumi määrus Geivanovi ja Ignatašvili asjus Promsovetiga: „...asjad, mis on seoses ametlike, töötasumäärade normeerimise korras kindlaksmääratud palkade muutmisega, ei kuulu Töötulide hindamise komisjonides arutlusele ja ei tule läbivaatusele kohtukorras“.¹

Sellest hoolimata võtavad mõned kohtud edasi oma menetlusele ja rahuldavad töötajate nõudeid neile välja maksta vahe, mis on ametliku, rahandusosakonna poolt registreeritud, riikliku töötasumäärade normeerimisega kooskõlas oleva palga ja endise palga vahel, mille oli töötajale omavoliliselt määranud riigi kulul helde administraator.

Kodanik Haldina pöördus Sverdlovski oblasti Kirovgradi rajooni II jaoskonna rahvakohtu poole hagiga Medprodsnabi vastu, et talle määrataks endine palk rajooni rahandusosakonna poolt registreeritud palga asemele. Rahvakohus rahuldab selle hagi, kuid otsuse muutis ära Sverdlovski oblastikohus.

3. Mitte vähe tülisid ei teki kohtupraktikas tasuküsimuses töökaasluse ja asendamise puhul. Töökaasluse korras teenistujate töötasu reguleeritakse NSVL RKN määrusega 11. märtsist 1933. a. „Töökaasluse korraldamisest“ (LSKK nr. 19, art. 110). Töökaasluse all selles määruses mõistetakse töötaja poolt peale põhitöö lisatöö sooritamist teises ettevõttes või asutises eritasu eest.

Töötasu töökaasluse puhul arveldatakse selle ameti jaoks määratud palgamäärast vastavalt töö mahule ja kvaliteedile. „Tasu töökaasluse puhul tuleb teostada rangelt faktilise töötundide arvu järgi,“ on rõhutatud

---

¹ Sbornik postanovlenii Plenuma i opredelenii kollegii Verhovnogo suda SSSR, Juriditšeskoje izdatelstvo NKJu SSSR, 1941, lk. 139.

NSVL Tervishoiu Rahvakomissari käskkirjas nr. 586 14. detsembrist 1942. a. Sealjuures ei või töötasu töökaasluse eest ületada palka, mida saab antud töötaja oma põhitöö eest. Töötajad, kellel töökaasluse tõttu ei ole täiskoormust põhitööl, saavad ametlikku tasu selle töö eest proportsionaalselt faktilisele koormusele, mitte aga täies ulatuses.

Lähtudes ülemaltoodud töökaasluse määrangust, peab tunnistama, et kahe ameti teostamist ühes ja samas ettevõttes või asutises ei loeta töökaasluseks ja see ei anna õigust tasule teise ameti eest. Seepärast keelab NSVL RKN määrus 11. märtsist 1933. a. üldreeglina maksta tasu kahe ameti eest ühes ja samas ettevõttes või asutises, tehes erandi kitsale, defitsiitlikel aladel töötavale spetsialistideringile (arstidele ja keskmisele meditsiinilisele personaalile, professoreile, õpetajaile jne.). Nimetatud määrus keelab samuti eritasu maksmist tööde eest, mis kuuluvad antud töötaja kohustuste ringi.

Töökaasluse eest tasuasjade läbivaatamisel peab kohus kindlaks tegema, kas antud töö on töökaaslus või on see mitmesuguste tööde sooritamine ühes ja samas ettevõttes või asutises. Kui töötaja sooritas mitmesuguseid töid samas ettevõttes (asutises), kas ei kuulu siis see töö, mille eest hageja eritasu nõuab, tema kohustuste ringi.

NSVL RKN määrus 11. märtsist 1933. a., keelates eritasu maksmist antud töötaja kohustuste ringi kuuluvate tööde eest, samaga lubab maksta tasu töö eest, mis ei kuulu töötaja kohustuste ringi. Tekib küsimus, mida mõista töötaja kohustuste ringi mittekuuluva töö all ja millistel juhtumitel ta kuulub tasumisele. Töök § 36 mõtte kohaselt tuleb töötaja kohustuste ringi mittekuuluva töö all mõista tööd, mis ei kuulu seda liiki tegevusse, milleks töötaja on teenistusse võetud.

Järelikult töötaja kohustuste ringi määramisel tuleb lähtuda tema tegevusalast, mille sooritamiseks ta on võetud (raamatupidaja, ökonomist jne.), aga mitte tema tegevusalast antud momendil (arvutlusosakonna raamatupidaja, töö-ökonomist jne.).

Töötasu riikliku reguleeringu tingimustes on võimalik töötaja kohustuste ringi mittekuuluva töö eest eritasu maksta üksnes juhtumitel, mis on ette nähtud tööseadusandluses. Nii näiteks NSVL TöörK 13. veebruari 1928. a. määruse § 4 järgi normeerimata tööpäevaga töötajate kohta, kui selline töötaja sooritab töid, mis ei kuulu tema kohustuste ringi, kuuluvad need tööd kui eriülesannete täitmine täiendavale tasule („Izvestija NKT“, nr. 9-10).

Näidiseks antud normi rakendamisest võib olla juriskonsult Orlovi hagiysi Voskressenski keemiakombinaadi vastu. Kombinaadi juhatus tegi Orlovile väljaspool tema põhitööd ülesandeks valvata kombinaadi suvimajade ehitustööde järele Tomilino asunduses. Mainitud ehitustööde lõpetamisel esitas Orlov sooritatud ülesande eest tasu saamiseks hagi. Moskva oblastikohus lükkas hagi tagasi sel alusel, et Orlov oli normeerimata tööpäevaga töötaja. VNFSV Ulemkohus muutis selle otsuse ära ja märkis, et juriskonsuldi kohustuste ringi mittekuuluvate ülesannete täitmise eest on Orlovil õigus tasu nõuda NSVL TöörK 13. veebruari 1928. a. määruse § 4 põhjal.

Tööliste suhtes NSVL RKN määrust 11. märtsist 1933. a. ei rakendata, nagu see järeldub tema sissejuhatavast osast. Nad võivad mitte ainult sooritada töid mitmel kutsealal ühes ettevõttes, vaid saada ka lisatasu töökaasluse eest. Selle lisatasu suurus määratakse vastavate rahvakomissaride käskkirjadega. Tööliste töökaaslus, mis on üks stahhaanovliku liikumise kõrgemaid vorme, mille arenemine on eriti tähtis Suure Isa-

maasõja ajal, on igati ergutatav meie seadusandluse poolt.

4. Erinevalt töökaaslusest nimetatakse asendamiseks ühe töötaja poolt teise sama ettevõtte või asutise töötaja kohustuste täitmist viimase ajutiselt ühel või teisel põhjusel puudumise tõttu.

Õiguslikuks aluseks tasule asendamise korral on TööK § 62. Selle rakendamise kord ajutise asendamise puhul on täpsustatud UAÜKN määrusega 8. maist 1939. a. („Bülleten VCSPTS“ nr. 5). See määrus nõuab kolme tingimuse olemasolu puuduva töötaja ja teda asendava töötaja palgamäärade vahe väljamaksmiseks ja nimelt: 1) et asendav töötaja ei oleks koosseisu kuuluv asendaja või asendatava abiline; 2) et asendamine oleks enne tema algust vormistatud asutise, ettevõtte või organisatsiooni käskkirjaga; 3) et asendamine kestaks üle 12 tööpäeva.

Isiklikke palgalisandeid, mida saab asendatav töötaja peale oma ametliku palga (vanusetasu, personaalse töötasu näol jne.), asendamise eest vahe määramisel ei arvestata.

5. Suure Isamaasõja ajal tekkis kohtupraktikas hulk vaidlusi kompensatsiooni küsimuses evakueerimise ja reevakueerimise puhul. Sõjast tingitud tööliste ja teenistujate evakueerimine ei ole tavaline teise kohta tööle üleviimine. Sõit teise kohta evakueerimise korras leiab aset tingimustes, mis ei olene töötajaist ega asutise (ettevõtte) administratsioonist, ja toimub nii ettevõtte (asutise) kui ka töötajate eneste huvides. Seepärast teostatakse evakuatsiooniga seotud kulude tasumist erijuhendite alusel, mis näevad ette alandatud kompensatsioonimäärasid võrreldes üleviimisega teise kohta administratsiooni korraldusel.

Tööõiguslikust seisukohast kujutab tööliste ja teenistujate evakueerimine enesest üleviimist tööle teise

kohta tingitult sõjalukorrast. Evakueerimise äravahtamine teiste üleviimistega ja tööle suunamistega uude kohta või ka komandeerimistega toob kaasa töölistele ja teenistujaile evakueerimisega seotud kulude valesti väljamaksmise.

Ettevõtete tööliste ja teenistujate ning üksikute tootmisosade evakueerimise puhul NSVL RKN määruse 2. juulist 1941. a. nr. 1806—806¹⁾ korras makstakse töötajale kolimisraha tema kuupalga või viimase kolme kuu keskmise kuupalga ulatuses (kui töötaja palk on muutunud). Töötaja naise peale makstakse $\frac{1}{4}$ nimetatud summast ja iga mittetöötava perekonnaliikme peale $\frac{1}{8}$ sellest summast. Perekonnaliikmeiks loetakse meest, naist, lapsi ja töötaja enda vanemaid (NSVL KTK ja RKN määrus 23. novembrist 1931. a., § 12 — LSKK nr. 68, art. 453).

Kui töötaja ja ta perekonna vedu ei teostu ettevõtte poolt tasuta, siis tasutakse töötajale ja ta perekonnale sõit raudteel kõva vaguni tariifi järgi, veeteedel — 2-se klassi tariifi kohaselt. Töötaja pagasivedu tasutakse ettevõtte poolt 100 kg ulatuses töötaja enese ja 40 kg ulatuses iga perekonnaliikme peale. Päevaraha töötajale teelviibimise aja eest ei tasuta, ei anta talle ka teele kogumiseks ja kohale jõudes sisseseadmiseks kuut päeva aega, nagu see on ette nähtud tavalistel üleviimistel administratsiooni korraldusel (NSVL KTK ja RKN määrus 23. novembrist 1931. a., § 9 ja 11).

Evakueeritavate ettevõtete töölistes ja teenistujad säilitavad kuu keskmise teenistustasu teelviibimise ajaks ja mitte üle 10 päeva peale sihtkohale saabumist. 10 päeva möödumisel peale saabumist tasutakse töötajale faktiliselt tehtud töö eest, kuid mitte vähem töö-tariifi määrast.

---

¹⁾ S. Karinski, Pravovoje regulirovanije zarabotnoi platõ rabotših i služaštših promõšlennõh predprijatii, Oborongiz, 1943, lk. 162.

Uhekordne abiraha töötaja perekonnaliikmeile makstakse välja järgmistel juhtudel:

a) kui töötaja perekonnaliikmed on evakueeritud organiseeritud korras samasse linna, kuhu on üle viidud ettevõtte, või viimase ettepanekul, arvesse võttes elamispinna puudust antud linnas, on majutatud samasse oblastisse, kuigi enne töötaja enda üleviimist. Sel juhtumil kolimisraha makstakse välja töötaja enda kohalejõudmisel määratud linna.

b) Kui perekonnaliikmed sõidavad koos töötajatega. Neil juhtumitel aga, mil töötaja perekonnaliikmed sõitsid mitte sinna oblastisse, kuhu on üle viidud ettevõtte, makstakse neile kolimisraha ainult peale saabumist sinna kohta, kus asub ettevõtte, mitte aga hiljem kui aasta peale töötaja enda saabumist samasse linna.

Ettevõtte teiskordsel evakueerimisel, kas tervikuna või osaliselt, ei maksta evakueeritavaile teiskordset kolimisraha, vaatamata selle teiskordse evakueerimise tähtaegadele.

Juhtumitel, kui evakueeritud töötaja viibib esialgselt määratud sihtkohas mitte üle kolme kuu ja siis suundub tööle teise kohta, loetakse nimetatud töötaja viibimine esialgselt määratud punktis viivituseks teel lõplikku asukohta ja teist kolimisraha töötajale ka välja ei maksta. Aga evakueeritud töötaja peatuse korral esialgses punktis üle kolme kuu makstakse talle järgneva üleviimise korral teise kohta kolimisraha vastavalt TööK normidele.

Ettevõtete (asutiste, organisatsioonide) tagasitoomisel kas tervikuna või osaliselt kohta, kust nad olid evakueeritud, ei saa nende ettevõtete töötajad teiskordset kolimisraha, vaatamata tagasitoomise tähtpäevadele (NSVL RahaRK telegraafiline seletus nr. 748 30. detsembrist 1941. a.).¹⁾

¹⁾ Sealsamas, lk. 163.

Teistkordset kolimisraha ei saa ka ettevõtete (asutiste, organisatsioonide) üksikud töötajad, kes üleviimise korras tuuakse tagasi kohale, kust nad olid esialgselt evakueeritud.

Rahvakomissariaatide ja teiste keskasutiste töötajate evakueerimisel NSVL RKN 2. juuli 1941. a. määruse nr. 1805—805¹⁾ korras makstakse töötajale tema enda ametlik kuupalk ja $\frac{1}{4}$ kuupalgast iga temaga kaasasõitva perekonnaliikme pealt. Teelviibimise aja eest säilitatakse töötajaile töötasu. Pagasivedu sel puhul tasutakse arvestades 150 kg töötaja peale ja 50 kg iga temaga kaasasõitva perekonnaliikme peale.

Päevaraha töötajaile teelviibimise aja eest ei maksta, samuti ei anta neile 6 päeva aega teele kogumiseks ja sisseseadmiseks kohalesaabumisel.

Praegusel ajal reguleeritakse frondilähedastest rajoonidest tööliste ja teenistujate evakueerimise kord ja nendele makstavate kompensatsioonide suurus NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 29. septembrist 1942. a.²⁾ Vastavalt sellele seadlusele makstakse evakueeritavale töötajale välja kolimisraha viimase kolme kuu keskmise kuutasu ulatuses, tema naisele $\frac{1}{4}$ ja igale mittetöötavale perekonnaliikmele $\frac{1}{8}$ kuutasust. Toetus makstakse välja uude töökohta saabumisel. Evakueeritavate töötajate ja nende perekonnaliikmete üleviimise kulud, samuti pagasivedamise kulud kuni 100 kg ulatuses perekonnapea ja kuni 40 kg iga perekonnaliikme kohta kannab riik.

---

¹⁾ Sealsamas, lk. 164.

²⁾ Sealsamas, lk. 161.

SISUKORD.

	Lk.
E e s s õ n a.	
I. Kahjude tasumine	5
1. Kahjutasu õiguslikust alusest	5
2. Süü tähtsusest	7
3. Sõja mõjust kohustuste mittetäitmise eest vastutusest vabastamisele	8
4. Kahjusaaja süü tähtsusest	9
5. Vastutuse juhud süü puudumisel	9
6. Põhjuslikust seosest süüliste tegude ja kahju vahel	10
7. Kahjumite liigid	11
8. Kahjutasu suurusest	12
9. Juriidiliste isikute vastutusest nende töötajate poolt tekitatud kahjude eest	14
II. Hagid kariloomade kadumisest ja hävist tingitud kahjude eest	16
1. Õiguslike aluste erinevuse tähtsusest isikute vastutuses, kelledele on usaldatud järelevalve kariloomade üle	16
2. Loomade omanike süü arvestamise vajadusest	19
3. Karjaste (tallipoiste jt.) osa- ja solidaarvastutus	20
4. Alaealiste karjaste vastutuse küsimus	21
5. Kahjutasu suurus kadumaläinud ja hävinud kariloomade eest	23
III. Tsiiviilõiguslik vastutus seoses evakueeritud kodanike vara hoiulevõtmisega	24
1. Hoiulepingu tunnused ja hoiulevõtja vastutus	24
2. Evakueeritud kodanike vara hoiulepingu erisustest	27
IV. Kindlustusküsimused sõjaolukorras	28
1. RKP kindlustustasu väljamaksmisest vabastamise juhtumid seoses sõjaga	28
2. Kellele läheb kindlustussumma saamise õigus, kui selle saamiseks määratud isik sureb enne kindlustusevõtjat	29
3. Kindlustustasu saamise tingimused sõjaolukorras	31

V. Pärimisõiguse küsimused sõjaolustikus	31
1. Sõjaväes teenijate testamendid	31
2. Pärandi vastuvõtmise tähtaeg	32
3. Kolhoosiliikmete pärimine	33
VI. Alimentide hagid sõjaolukorras	34
1. Alimentide kinnipidamise kord töötasust	34
2. Sõjaväes teenijate vastu esitatud alimendihagide menettluse peatamine	35
3. Alimendihagide esitamine lapse vanaisa või vanaema vastu	36
4. Juhud, mil on võimatu alimente sissenõudjaile kätte toimetada	37
5. Vanemate poolt alimentide nõudmised lastelt	38
VII. Perekondlik-varanduslikud jagamisasjad	39
1. Jagamisele kuuluva varanduse liigid	39
2. Isikutest, kel on õigus nõuda kolhoositalundi varanduse jagamist või eraldamist	40
3. Alused pereliikme osa suuruse määramiseks	40
4. Eemalviibija sõjaväelase naise õigused kolhoositalundi vara jagamise või eraldamise taotlemisel	42
5. Linnaperekonna vara jagamine	43
6. Õiguse puudumine ühel abikaasal nõuda hoiuse jagamist, mis on hoiukassasse sisse kantud teise abikaasa nimele	44
VIII. Töösajade läbivaatamise kord	45
1. Asjad, mis vaadatakse läbi THK poolt	45
2. Asjad, mis vaadatakse läbi kohtus	46
3. Erisätted töösajade kohtualluvuse kohta	49
IX. Vallandamisasjad	51
1. Vallandamine koosseisu vähendamise tõttu	51
2. Vallandamine kõlbmatuse tõttu	53
3. Vallandamine töödistsipliini süstemaatilise rikkimise pärast	55
X. Töötasude ja kompensatsiooni-väljamaksete asjad	57
1. Töötasude seadusandluse rakendamine ainult tööliste ja teenistujate kohta	57
2. Kindlaksmääratud töötasumäärade muutmise lubamatusest THK või kohtu otsusega	58
3. Hagid tasu kohta töökaasluse korral	60
4. Hagid tasu kohta asendamise korral	63
5. Hagid kompensatsiooni väljamaksmise kohta evakuierimise puhul	63

Rbl. 3.—

A-11726